

Ա Ռ Օ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՅԳԷՅԻՆ, ԲԸՆԸՍԻՐԿԱՆ, ԳԻՆԳԻՏԿԱՆ
ԵՒ ՔԸԴԸՔԸԿԱՆ

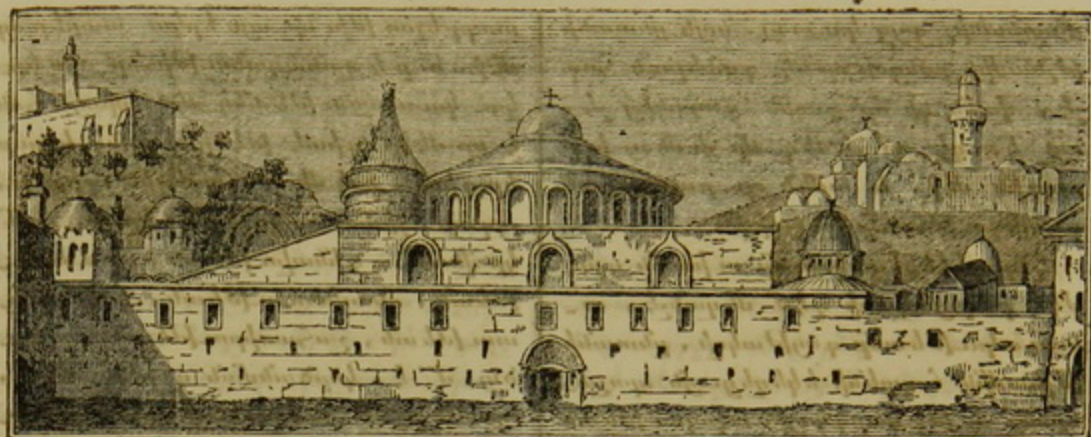
ԻՆՏԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՅԵՐՈՒՍԸԴԷՄ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԱԲԵԱՆՑ

1874

ԽՆՆԵՐՈՒՄԻ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 6.

ԱՄՍԱԳԻՐ

ՅՈՒՆԻՍ 30
1874.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆՍԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՆԵՐԿԱՅԻՍ ՎՐԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆԲ (*)

Բ.

ԲՆՏԱՆԻ ԹՃՆԱՄԻՆ և օտարացեալ
ԹՃՆԱՄԻՆ չառ քիչ տարրերու թիւն ու
նին իրարմէ :

Տէսէք եւ դատեցէք : Երբ աղբը
Սոց կաթողիկոսական ինկած աթոռին
ձեռք կը կարկառէ , անոր բռնաբարու
ղը կը դատաւարտուէ անկարելի և ե
ղեռն համարելով եւ արժանաւորին
ընտրութիւնը դիւրացնելով , ընտանի
ԹՃՆԱՄԻՆ ձայնը կը ձգէ , կը պուայ ,
կը կանչուրուտէ , ճղղճիմ օրինաւորու
թիւններ կը փնտռէ , յանցում որ կը

համարի զանոնք , որ ապօրինաւորու
թիւնը և անբարոյականութիւնը եկե
ղեցիկէ դուրս կը վտարեն և բարոյա
կանութիւնը կը մայնեն :

Երբ աղբն Աղթամարայ աթոռ
որ ոչ առաջինին պէս տիղմի մէջ կ'իյն
նի , այլ արիւնի մէջ կը թաւալի , կ'ու
զէ սրբել և մկրտել և կանգնել , դար
ձեալ ձայները կը բարձրանան , ոճիրը
փրէժինդրութիւն կը գոչէ , ոճրագոր
ծը ընտանի ԹՃՆԱՄԻՆ քղանց քննու
տակ կը ծածկուի , արդարութիւնը
կաշառքի մէջ կը խողտի , և գերեզ
մանը կաշառակուր ըմ գիտակցու տ

(*) Տէս Միւրթի թիւ 1850 :

մատնանիշ ցոյց կուտայ . նոյն ընտանի
թշնամին յանցաւոր մը գտնելուն հոգ
չէ , վասն զի ո՞ր գողին գողակից չէ ,
այլ կ'ուզէ որ անմեղ մը չի մնայ իւր
ազգին մէջ , և տմեն որ բարոյական
աղանդութեամբ շողալիս :

Երբ եկեղեցական մը ուխտին դրը
մէ , բարոյականի դէմ մեղանչէ , ա-
նառակութեամբ գայթակղի , ընտանի
թշնամին՝ հայրենի եկեղեցւոյն պաշտ-
պանը՝ ոչ թէ մարդկային տկարութեան
ներողամիտ՝ այլ անառակութեան ջա-
տագով կը հանդիսանայ , բնական օրի-
նաց կը դիմէ , կուսակրօնութիւնը կը
նախատէ :

Երբ ազգին ընդհանրութենէն հեր-
ձեալ ու օտարացեալ մեծ մաս մը , որ
իր ազգութենէն չի խորշիր , հայրենի
աւանդութեանց և իրաւանց անուամբ
կրօնի կռուիլ օտարին աւաղակու-
թեանց դէմ , նորա բռնաւորական իշ-
խանութեանց դէմ պատուար կը հա-
նէ , կը մաքաւի , նորա պատուհասնե-
րը կարհամարհէ , և միայն այս դրից
մէջ գտնուելով և կրօնամուրութեան աղ-
բիւրէն հեռանալովը ազգային ընդ-
հանրութեան և հայրենի եկեղեցւոյն
կը մօտենայ , նոյն ընտանի թշնամին՝
որուն չի աչքերը վտանգ կը տեսնեն
հոն ուր օգուտ կայ և օգուտ կը տես-
նեն ուր վտանգ կայ , դաւ է կը կան-
չէ , և աչքերը գոց կը դիմէ այն օրը-
տով և մտօք օտարացեալ թշնամւոյն
ձեռք կ'երկնցնէ , այն օտարացելոյն՝
որ իր եկեղեցին հերետիկոս կը քարո-
ղէ , որուն եկեղեցին անունը տալ կը
խորշի , որ իրեն միմիայն պաշտօն եւ
հօրի կը համարի իր տիրոջը շղթայ-
ներուն մէկ օլակը գիմացինին վիզի
անցնել , այն ծանր և դժուարակիր լու-
ծը՝ որ իր պարանոցը կը կաշկանդէ ,
իր համազգեսացը հաղորդել :

Ահա անսէք և գատեցէք , ինչ է

տարբերութիւնը այս երկու տարբերոյ
մէջ , ո՞ր է զոնազանութիւնը այս եր-
կու կուսակցութեանց մէջ , միայն հոն
է որ մէկը գիտէ թէ ինչ կրնէ և ո՞ր
կը դիմէ , իսկ միւս սղարմելին չգիտեր ,
չգգար , չխմանար թէ ինչ կրնէ , ում
կը վնասէ , գինովութեան , զառամու-
թեան , անախտութեան , կարծամը-
տութեան , շահասիրութեան ձուլա-
ծոյ մ' է , կործանման գործիք մ' է ,
որուն բրած աւերակաց բեկորներն օ-
տարին պիտի ծառայեն :

Գ .

Ասկից երեք տարի առաջ , ճիշտ
նոյն օրերուն՝ երբ Պապերու լուծին
տակ կը հեծէր Հռոմ , և Վատիկանու
մէջ ժողովք մը անսխալականութիւն
հաստատելու նախապատրաստութիւն
կը տեսնէր , գիպուածով չար անձինք
միատեղ գտնուեցանք . ուսումնական
Տաճիկ փաշա մը , Արքանեայ ծա-
ռայութեան մէջ Յոյն մը , Եւրոպացի
Ֆրէնկ մը , որ ձեռքը Ռոմիւ տէ Տէօ
Մօնտի տետրակ մը ունէր , և ես՝ որ
բիշ մը հեռու նստած ունկնդիր էի :
Փաշան տետրակը ձեռքն առաւ եւ
Էտ . Բաէսանսէի « Վատիկանեան ժո-
ղով » վերնագիրը կարդաց , և անսխա-
լականութեան վրայ խորհրդածելով՝
այսպիսի վարդապետութիւն մը Վա-
թովիկութեան անձնաստրանութիւն ըլ-
լալը նշմարելն յայանեց , և « Եթէ վըճ-
ուուի , Պապութիւնը քանի՞ տարի
կեանք կրնայ ունենալ » հարցուց : Բիւ-
ղանդացի Յոյնը , ինչպէս բնական էր ,
« Գասն երեսուն տարի հազիւ » , պա-
տասխանեց : Իսկ ես՝ Հոյ մարդ՝ ինչ
պէս ինձի ալ բնական էր՝ ակնածու-
թիւն լրի փաշայի մը բարձր պատուոյն ,
Յոյնի մը քաղաքագիտութեան , եւ
Ֆրանկի մը գլխարկին , և լոկոյի : Եւ

բարոյցին քիչ մը մտածելէն վերջը, բոլոր զանազան մարդիկ էր, ձեր լեզուները ուսնելէն վերջը օտար լեզուով ալ ուսմանը բրած և սրտմուտ թիւն գիտէր: Հռոմէական կայսրութեան սկիզբը, երբ Քրիստոնէութիւնը գետնի տակ կը ճգնէր, և իր երեսը կը տրտնուէր բոլոր աշխարհիս թշուառութենէն ու հարստանքէն, կապտաշուտութիւնն այնպիսի խայտառակութեան և զեղծման հասած էր, որ Հռոմէական կայսրաց ամենէն խոնարհութիւն Արամազդայ, Աթենասայ, Ապոլոնի և ուրիշ երեսելի գից գլուխները կրտսել կուտային, և իրենց յարմարցնելով՝ ժողովոյ երկրպագութեան կուտային. բայց դարձեալ Քրիստոնէութիւնը տիրող կրօնը ըլլալու համար 300 տարի պէտք եղաւ. տալիս հարիւրաւոր տարիներ անցան եւ մեհանները կանգուն էին, դոյ կամ բայ: Բիւզանդական կամ օտարին կայսրութիւնը թէպէտ Հռոմէական սպարանութեան հիմանց վրայ հաստատուա՞լ հազար տարի սպրեցաւ. թէև ամեն զեղծմանը, ամեն մղութիւն, ամեն անբարոյականութիւն, ամեն տառամամ, իր կենաց շարունակ կրտսրաւոր և ամեն փոքր հարուածէ կը տատանէր, բայց դարձեալ երկտասարդ և քրտուոր թշուառաց մը պէտք կար որ այդ խարխալ շէնքը վիլ, վասն զի մեծատարած էր, վասն զի խորունկ և հինաւուրց հիման վրայ հաստատուալ էր, ինչպէս կապաշուտութիւնը՝ որ այնչափ դարերով արմաւ տալեալ տարածուած էր: Մեծամեծ և ընդարձակ տէրութեանց, բազմատարած և ընդհանրացեալ կրօնից հոգեվարքութիւնն ալ երկայն ժամանակներ և դարեր կը բռնէ. ահա մեռաւ, ահա ընկաւ կրտսս, և կը տեսնես որ զխորուած մը՝ նոր ուղղութիւն մը՝ նոր

հանձար մը՝ իրեն թէ դարման թէ կենաց ճառագայթ և թէ առողջութիւն կը ստրգեւէ. կարելի է թէ ամենքն ալ առ երեսայթա ըլլան, բայց ճշմարտութիւնը հոն է որ դարերու կեանք կը շարժէ: Այսպէս կ'իմանամ ես նաև Պատրիարք եկեղեցին, որ մահաբեր հարուածը թէպէտ ասկից երեք հարիւր տարի առաջ ընդունած է Նաւերի ձեռաց, բայց և այնպէս առաջ կ'երեսայ, և կը համարձակի, կը յանձնագործի նաև անտեղի վարդապետութեամբ մը Քրիստոնէութիւնը և Մահմետականութիւնը և բոլոր աշխարհը գայթակղեցնել, եւ որ դեռ պիտի գայթակղեցնէ և անշուշտ պիտի մեռնի. բայց իր հոգեվարքութիւնը երկայն պիտի տեսէ, ո՞ր գիտէ քանի հարիւր տարի ու:

Նաւութիւն մը յաջորդեց աս խոսքին. փաշան սկսաւ մտածել և պատասխան մը չըստաւ. Յոյն անոր լուսութեան հետեւեցաւ. ես ալ լուսծիս ճշմարտութեան վրայեցի որտէս առանց բերան բանալու:

Հիմա թէպէտ այս հոգեւարքութեան օրէ օր ճշմարտութիւնը յայտնի կըլլայ Պատրիարքութեան վրայ, բայց նաև աս ճշմարտութիւնն ալ կերեսայ, որ այս հոգեւարքը շատ առողջներու մահաբեր հարուածներ կրնայ տալ թէ որ Աստուած չղորմի աշխարհքիս. վասն զի ինչ կը տեսնենք շուրջերնիս. Ժամանակաւոր իշխանութիւնը կորուսած պատը, թէպէտ իր ժողովոյ մէկ մասը անտարբեր, դարձեալ ահագին ցանց մը ձգած աշխարհիս հինգ մասերուն վրայ, աղքատ և ժողովուրդը և թագաւորութիւնը կը ջանայ կաշխանդել. և հանձարը՝ որ դեռ երէկ երկու հզոր ինքնակալութեանց հետ կուտելով օղիարհիս մարքիպիլական դաշնակցութեանց

կրճիմը խղեց, հզօր բանակներ ջարդ
ու բուրդ խորտակեց, բերդերու եւ
քաղաքներու բարձրարեւմ պարիսպ
ներն ու դռները խցեցուց, այսօր եր-
կու տարի է դեռ չկրցաւ պատուել
այս սարդի ոտայնը: Եւ ոչն հանձա-
րը՝ որ միայնակ զԱւստրիան խանարհե-
ցուց, Նաբօլէան երրորդը սնչացուց,
և Քաղզիոյ անախառութեան սահման
ցուցուց, հիմա առանձին չէ իր պա-
տերազմին մէջ, այլ իրեն նիզակակից
ուներ Հելվետիա, Իտալիա, Պապիկ,
Յունական եկեղեցին, բողոքականու-
թիւնը, փիլիսոփայութիւնը, կրօնա-
կան հին դաշնակցութեանց լուծումն
Աւստրիոյ և Սպանիոյ մէջ, եւ դար-
ձեալ իւր հակառակորդը ոչ միայն ընդ-
ձեալ չէ, այլ դեռ կը խիզախէ, կրու
պառնայ և երբեք չի վհատիր:

Այս թշնամին է ահա որ բանակ
մ'ալ Արեւելք Հայ Աղբին տան մէջ
ուներ, վարձկան խումբ մը, որ արհես-
տին կարեւոր ուսմունքները կրնէ եւ
'ի պատերազմ կը մտրդուի Հոսիմ, Վի-
էննա, Վենետիկ, Լիբանան և Պոլիս:
Խաչակրութեան զուտին է այս խումբ
ըը, որ ութ հարիւր տարի կրկնց հի-
մա որ Հայաստանեայց Եկեղեցին քան
գելու և նոր ձեւի մը թափելու կ'աշ-
խատի: Թագ, գաւաղան, պոլիւն,
սակի, օրհնութիւն, բռնութիւն, յա-
փըշտակութիւն, զոսարտութիւն, հա-
լածանք, շղթարթութիւն, բանադ-
րանք, սուտ վարդապետութիւն, ուս-
մունք և ուղիտութիւն ըստ տեղւոյն
և ըստ պարագային չապրած է: Ամեն
պատերազմ զինադադար մը կուենայ,
աս պատերազմը վայրկեան մը չէ ու-
նեցած, ամեն պատերազմ սահման մը
կուենայ որուն մէջ կը գործէ, ամսիկ
ամեն տեղքիչ շատ իր զէնքերը տարա-
ծած՝ իր յաղթութեան նշանը կանգ-
նած է: Տեղ տեղ յաջողած է խմբո-

ղին ժողովուրդ մը իր հայրենի եկեղե-
ցին հեռացնել, խնայէս Կալիցիա,
'Իլանախրիանիա, Մաճառ ստան և մու-
սամը Քաղապիս, տեղ տեղ կիսիա-
տար յաջողութիւններ ունեցած է ինչ-
պէս Պապիկիս, Խրիմ, Կասա-
դնապոլիս, տեղ տեղ ալ չէ յաջողեր,
ինչպէս Ռուսիան և ուրիշ շատ տեղ-
ւանք: Իսկ տեղ տեղ մեծամեծ յաջո-
ղութիւններ, ինչպէս 'ի Եերջան, Հա-
սանդաքէ, Կարս, Պայազլիս, Արաբ-
կիր, Սպեր, Բարբերդ, Տրապիզոն և
Կիւմիւշիանէ, 'ի չիք դարձեր և յի-
շատակին գրեթէ կորուսեր են 'ի չը-
նորհա այնպիսի անձանց՝ որ սրտերին
լի ազգայնութեան եռանդով և հայ-
րենի եկեղեցւոյ նախանձաշուքու-
թեամբ՝ թշնամւոյն դէմ կորովաբար
սրտերազմեր են շատ անգամ անհա-
ւասար զէնքերով: Եւ (1) ասոնց ա-
նուանց յիշատակութիւնը «ստորագ»
կը պատճառէ դեռ հիմա եւ այսօր այդ
բանակին զորավարներուն՝ որ իրենց
անձները Քրիստոսի ճշմարիտ Եկեղեցւոյ զե-
նաւոր կը համարին, իրերէ թէ Քրիս-
տոսի ճշմարիտ եկեղեցին հրամայելը
Աւետարանը և իր բարոյականը մու-
նալ, կուտարաշտութիւնը օրէնք դադ-
րանէ, եւ այսպէս Վաթիկիկութիւնը
Քրիստոնէութեան դահլիճ սահմանել:

Իսկ, որ զայսրոյ ի վիճանաք, սար-

(1) «Ստորագ» կոչուող զմեզ, երբ որ կը յի-
շէնք մեր անսոյմն իսկ յաճմնիս, այսինքն Տեա-
ռին մեր պատերազմութեան և անոր անարատ մօրը
սրբազան տեղերը, պատարագի մէջ Աստուծոյ օրո-
րոց կարգը համեմատեալ և Սրբանշուքն անուն
ներուն հանդիսական յիշատակութիւնները, ա-
տանկ պիտի անձանց, օրոց կիւնքը կիրք և զբո-
նեայ առեկութիւն էր Քրիստոսի ճշմարիտ եկեղե-
ցւոյն և անոր անդամաց գեմ, և զրուածներնին
ուղիղ վարդապետութեան գեմ ուղղակի պատե-
րազմ և իրօքան մօրքութիւն: աս աս յիշէրք ու:
(Գաթիքան իրաւապաշտ և իրաց ճշմար-
տութիւնը 'ի բանի / թիւան և Պատ-
մութեան, երես 51)

սուս կրղզաք Արտանեցի և Տաթևա-
ցի անուաներուն առջև, թէ որ ար-
դար բլար ձեր զգացմունքը, թէ որ
կեղծիք և գաւեշտ չըլար ձեր նախան
ձայնաւթիւնը, թէ որ ստուծիւն
չըլար ձեր վարդապետութիւնը եւ
պատմութիւնը, դո՛ւք, մտածե՛ր էք,
երեւակայե՛ր էք ձեր այդ պի՛տ կոչած
մարդկանց դիրքը Հայաստանի խորը,
Սիւնեաց նահանգին ⁽¹⁾ կեդրոնը, վեց
եօթը դար առաջ, ուր ձեր Պապին և
իր եկեղեցւոյն վրայ մշուշ գաղափար
մը հաղիւ թէ կոր, երբ յանկարծ ի-
րենց աչաց առջև կը տեսնեն քանի
մը օտարներ և քանի մը օտարացեալ
հայեր, որ յանուն նոյն Պապին և ե-
կեղեցւոյն՝ կատաղութեամբ կը վիճին,
կը պիտեն, կը նախատեն, կը հայհոյ-
են իրենց կրօնը, իրենց հաւատքը,
իրենց եկեղեցին, և խօսքէն գործի ձեռք
զարնելով, մկրտուածը նորէն կը մկրտ-
ան, դրոշմեալը նորէն կը դրոշմեն,
ձեռնադրեալ քահանան նորէն կը ձեռ-
նադրեն, պտակեալը նորէն կը պտա-
կեն, ճաշոց, մաշոց, ժամագիրք,
Աստուածաշունչ, Աւետարան կը սրբ-
բազրեն, եւ դեռ առաջ կը քայլեն,
Խորենացիի՝ Եղիշէի՝ Եղիկի լեզուն
ալ կը սրբագրեն. ոչ իրատ, ոչ յոր-
դոր, ոչ անուշ, ոչ լեզի ձեն հասկը-
նար, չեն ամէնար ոչ սուտ խօսելէն
անցեալին վրայ, ոչ խեղաթիւրելէ ըզ-
պատմութիւնը, ոչ զըպարտելէ զներ-
կայն, ոչ խանդարելէ Քրիստոսի ճըշ-
մարիտ եկեղեցւոյ դրութիւնը: Եւ
կուղէք որ այդ մարդիկը, այդ հայրե-
նի եկեղեցւոյ հաւատարիմ վարդա-
պետքը, Թագէտոյ առաքելոյն Վանաց
առաջնորդքը կամակար՛ անտարբեր՝ ա-
նըղզոյ կենային ձեր բարեկամ Պրու-

սայի Զամա բժեան Տէրոյնեց պա-
տուելոյն ոյ՛ս, և ձայն չհանէին՝ երբ
իրենց երանկերուն մէջ կորսիւ արիւն
մը կրղզային, երբ իրենց սրտին եւ
մաքին մէջ հայրենի եկեղեցւոյն փառ-
քը և պատիւը Ներսէսներէն, Քրի-
զպետներէն վեր Թագէտներու և Քար-
թուղիմասներու կեղէք, եւ որ աչք
բացօք կը տեսնէին անպիտան աղան-
գաւորներ, որ յանուն Հոռմոյ՝ Քաղ-
կեդոնի՝ Լեւոնի և տուժարի մը՝ ամեն
հերետիկոսութիւն և խառնութիւն կը
ձգէին մողովոգեան մէջ. յիմարացեալ
և կուրացեալ ողորմիկներ, որ արեւ-
մրտեան հարստութեան պերճութեան
և զեղխութեան փառամոլ հանգէւ
ներէն չուցեալ, իրենց ինկած՝ հալա-
ծեալ՝ բայց ճշմարիտ բրիտանեական
հայրենի եկեղեցւոյն ոտնհար կրղզային:
Այդ Տաթևացին՝ այդ Արտանեցին՝
որ ձեզի սարսուռ կը բերեն եւ ամեն
ճշմարիտ հայու աչքին եկեղեցւոյ
վարդապետ պէտք է համարուին իրա-
ւամբ, չեն կրնար երբէք բաղդատուիլ
այդ ձեր Եղիթ վարդապետաց, այդ
ձեր սիրելի նախորդաց հետ, որք այն-
չափ գովելի և փափաքելի էակներ են
ձեր եկեղեցական պատմութեան մէջ,
և որք զՔրիստոս յարուցեալ կը քարո-
զէին, բայց զՔրիստոս խաչելեալ կա-
մաւէին քարոզել ի Սիամ, և նորա խա-
չը կը պահէին յանհաւատից ⁽¹⁾:

(1) ձաքունէն մինչեւ Մալապար, Մորթիանց
կղզիներէն մինչեւ Ինդոս, ուղեցին (Եղիթ)՝
կղզիներն ու ցամաքները խաբէութեան առականի
մը մէջ առնել, փակել, խաբերայ Աստուած մը
խաբերայ եկեղեցւոյ մը մէջ ներկայացնելով, և եւ
չեմ սո զրուցողը, բարձր հեղինակութիւնը, պա-
պի, իննովկենտիս Ժ, Կղեմէս Թ, Կղեմէս ԺԲ,
Պենետիկոստ ԺԳ, Պենետիկոստ ԺԴ, որ հրապար-
տակներով թուղթերով կոնդակներով շարունակ
լսնացին միշտ և յանձնաւոր Եղիթի թեման քարո-
զելները Աւետարանին ողւոյն համաձայնեցնելու...
Ինչ փափախութիւն կը բերէին ասոնք բրիտանե-

(1) Տես Զամիշ Պատմ. Հայոց: հատոր Գ.
գլխի Է. ԳԼ. Խ. և գլխի Ն. ԳԼ. Գ.

Մի զրուցէք (ինչպէս ձեր սովորութիւնն է ուրանալ և փախաւ սա տող երբ պատասխան չունիք) թէ տառեր առասպել են՝ և ազխտաց պատմութիւնք , վասն զի Փարիզու արքեպիսկոպոս մը՝ Հայոց Երուսաղէմի և Կոստանդնուպոլսոյ յափշտակութեամբ Պատրիարքը բանտելէն չարչարելէն և բարոյապէս սղաննելէն վերջը , Փարիզու պէս մայրաքաղաքի մը մէջ քահանայ կը ձեռնադրէր : Առասպել ձեր գրութիւններն են , որ Մարիա Թաիէնի զիւանական պատմութենէն վերջը գեռ

երէկ 1872 ին (1) անարտադաւ ըրաւ : թեամբ Աւետիք Պատրիարքը կամաւոր ուխտաւոր և զընտելալ ապաշխարող կը սրտամէք աշխարհի :

ՅԵՐԵՆՑ

ԱՌՈՂՁԱԿԱՆ

(Երուսաղէմ թիւն . տեւ թիւ 5 .)

Ասոնք իրենց ջերմացուցիչ , գրգռիչ եւ չափազանց անուցիչ լարութեամբ մարդուն բնական եւ հանգարտ աճումը կը փութացնեն , զանազան կիրքեր , մանաւանդ ցանկութիւնը կը գրգռեն և շատ անգամ կենսական հիւթին ինքնիրեն հասուելուն առիթ կուտան , շատ անգամ ալ կը թեւադրեն զմարդ կրից բռնութեամբ ամեն տեսակ անվայել և աշորէն ոճիրներ գործել , որովք ինչպէս շատ անգամ ըսի , մարմնը կը տկարանայ և այնուհետեւ կենթարկի աւմեն տեսակ հիւանդութեանց եւ կը մատնուի տարածամ մահուան : Այս ամենուն առաջին առնելու և այս չար հետեւանքէն ազատ մնալու առաջին և գլխաւոր դեպքն է երկիւղածութիւնը , ջերմեանդն աղօթքն և ճշմարիտ ու կատարեալ պահք :

ուրիշ կեանք մը կը մտնէին սնոր մէջ : կամ թէ նոր աշխարհի կեանքի մը և սովորութեանց զանի կը յարմարեցնէին , — Այլ երբեք — Ի՞նչ երբեք — ճշմարիտ խօսեալով , շատ քիչ բանս Այս Երուսթաց միարանութիւնը զՔրիստոս առաջադնելով ուրիշ բան չէին ծածկեր , բայց եթէ անոր շարժարարները՝ տանջանքները և Գողգոթան , Այս քրիստոնէայք խաղ միայն կուրանային « Զարգարանաց Քրիստոսը խաղին վրայ ցուցնելու կամենան » (այս է բողոքականութեան ձեւը կարգիւնապաշտօնի և ինքնափրկութեան փորձի) , կամ թէ որ խաղը ի գործ ածելու ալ բրան , զանի կուսքերուն տակ տակ ծաղիկներու մէջ ծածկած կը գնեն , այնպէս որ կուսքը հասարակաց պաշտելու ժամանակ՝ պաշտամունքը օրինաւորապէս այդ ծածկուած նիւթին համարուի : Այսպիսի հնազանդութեամբք անթիւ ժողովուրդք և ինքնափրկութիւնը փաստել կը կարծեն : Մարգարեանքու և գոհարներու երկրին մէջ այս բողոքական օտար մարդիկը հրաշք ընել կը կարծեն հոգիներ փաստելու համար՝ յաղթող Քրիստոս ցուցնելով Մոյ թագաւորներու ընծայներու մէջ , սրահելով զճշմարտութիւնը , և բանի մը բան յայտնելու համար վերջը՝ երբոր դարձը կատարեալ ըլլայ և մկրտութիւնը աւնաի : Այդ յիմար ծաղիկն՝ ուր կը մտնեն , դարձնելու համար զերենք՝ պետք է հրապարակ հրապարակի վրայ , պատուիրանացի պատուիրանագրի վրայ , կանգակ կանգակի վրայ : Թուգիները բուսական չեն , պետք է որ Պապութիւնը անձամբ վրայ հասնի : Գողգոթայի եկեղեցական մը՝ Կարդինալ Թաիէնի՝ կուղարկուի՝ այդ առանց խալի՝ առանց Աւետարանի առանց շարժարանքի քրիստոնէութիւնը անձեւու համար , բայց հաղիւ հասած (Հնգկատան) , Կզու թիւաց միարանութիւնը զներբանաւ նեւեղ կուտայ , և մարդք զարմանքն ու ցաւն կը մեռնի :

Միւսի՝ Ի. Եղաթիւն :

(1) « Աւետիք Պատրիարքը 1705 ին աթոռէն « ձգուեցաւ և Տենեզու կղզին տքորուեցաւ : Բայց « անկէ փախչելով Գաղղիա գնաց և Մարտիրոս քաւ « զարք Գարուշին կրօնաւորաց քով կաթուղիկէ եւ « կեղեցւոյ ծոցը՝ զգլխամբ մեռաւ » : (Եկեղեցական պատմութիւն . 2 . Ղարապետ Բաղդադեանց , Երես 400 , տպագրեալ 1872 .)

Այժմ ես կըլլեմ, և մեր բազմաթիւ Աստուածարեւոյ սուրբ Գրիգոր լուսաւորիչ առաքելաշնորհ Հայրապետը թող խօսի, թերեւս նորա երախտիբը շարժեց զձեզ և նորա հայրական խօսքերն համոզեն ձեր միտքը և իւր սիրտը յաղթահարէ ձեր կամքն ու կիբքերը :

— Գինին ու արքեպիսկոպիտներ, կըսէ, իմաստուն մարդիկներն ալ կ'ապականեն, հապա մտքով ու մարմնով անկոտարներուն համար ի՞նչ բանք :

— “Այս խրատաւ խօսքերը գինինն ու մէն զգուշացնելու համար է, որովհետեւ գինին աւելի կը յխմարեցնէ միտքը և դէպ ի՞նչ անառակութիւն կը գրգէ, մանաւանդ մանուկները, եւ մարմիններէն գիծութեան հասումը յառաջ կուգայ :

— “Ինչպէս որ ջուրը ոչ միայն երկիրը կը ջրէ հապա կը ողողէ և կը վնասէ, ասանկ ալ բոլոր դարմանները (ուտելիք և խմելիք) . ինչպէս իւղը, մեղրը, գինին և ուրիշ ասանկ բաները նոյնպէս կը վնասեն, ջափովը սրնունդ ու դարման է, իսկ չափէն աւելին տանջանք ու մահ :

— “Արգարտութիւնը պէտք է աճեցնել սուրբ սիրով, և արատաւ աղից աղօթքով . իսկ պահքով ալ պէտք է ցամքեցնել գիծութեան անդուստ հասումը որ անդամներուն ապականութիւն է :

— “Աղբիւրներուն ջրերը և անձրեւայ կաթիլները զգալի կրակը կը մարեն, իսկ առ Աստուած եղած սէրը և ջերմեւանդն արտասուքը մեզոց կրակը կը մարէ, մարմնոց կամքը և ինքնին շոշափմամբ դորձած աղտեղի շարժմանց հասումը (գիծութիւնը) կը խափանէ, և ուրիշ անգամ անանկ դարձելի պիտը դործել չը տար, այլ մարդու մտքով մարքութիւն կը ստանայ, որպէս զի

անարքութեան համար սահմանաւոր սրտահատը չը գիտցած առուր և չը կարծած ժամու մէջ վերայ չը հասնի և այն չարութենէ յառաջ եկած վնասուց վրէժը չը լուծէ, քանզի սուրբ բու մէջ բնակող Տէրը սրբութիւն կը սիրէ, բայց անսուրբներուն համար կ'ըսէ, թէ Անոնց կրակը չը պիտի մուրի և անոնց որդը չը պիտի մեռնի և ամենուն առջեւ խոյստուակ պիտի լինի :

— “Մեղի ալ պահք դրուելցաւ, որ հագին ու մարմինը մեղքի յոժարեցնող անժուժկալութեան բոլոր վնասները կը խափանէ :

— “Պահքը գիծութեան պղծութիւնը կը շորցնէ, ինչպէս որ նեխած երկիրը չորութեամբ (ջուր չըսեսնալով) կը ցամքի, այսպէս ալ գիծութեան արտով նեխած անձը պահեցողութիւն սրբուելով անուշահոտ եւ սուրբ կը լինի : Պահքը, թշնամոյն թեւադրութեամբ՝ այս ախտին կրակովը վառուող մանկանց ցանկութեան բորբոքը կ'արգիլէ :

— “Որովհետեւ անխտիր ուտել խմելը) կրակով բորբոքելու պէս կը վառէ և կարծարծէ ցանկութեան բուցը, կրակը մարմինը կայրէ, սակայն միսն ու գինին ցանկութիւնը շարժելով հոգին կայրեն, արդ, թէ որ կրակը՝ վառելու նիւթ չունենալով կը մուրի, ուրեմն ցանկութիւնն ալ պահեցողութեամբ կը շիջանի : Իսկ թէ որ մանկութիւնը առանց արգելքի ուտելու խմելու և զբօսանքի ետեւէ լինի թող չը յուսայ որ սրբութեամբ ողջախոհ պիտի կրնայ լինիլ, այլ որովայնամոլութեան ցանկութիւնը ախտին կրակը վրան կը թափէ և գոտծը կայրէ, եւ սրտմոլութեան դատաստանը իրեն և իւր հետ հաղորդակից եղողներուն կը պատրաստէ : Այսբան պա-

տիժներ ունին որով այնամղներն տարբերցողները, որ միշտ անար մէջ կը յորատուեն եւ կ'աղախանեն իրենց անձը այս ակտին տեսակ տեսակ զապ բութեամբը: Իսկ ձԵՄԱՐԻՏ ՊԱՀՔԸ հոգիէն ու մարմինէն կը հալածէ ամեն ցանկութիւն: . . . »: (Յաճախագոյնաբար):

Մեր բաղմբախտ իմաստուն Հայ բապտիստ այս ճշմարիտ և անհերքելի խօսքերը ոչ միայն ճշմարիտ պահոյց օգուտը կը բացատրեն և կ'ապացուցանեն, այլ նաեւ մեր մինչեւ ցարդ բաժնէրը կը հաստատուն: Եթէ այս ամենը գործադրելու նպատակաւ ուշի ուշով քննէք անոնց իմաստը եւ խօսքերուն զօրութիւնը համոզոնք, կը յուսամ որ ոչ ուրիշ յորդորի կարօտ չէք ըլլոր և մեծ օգուտ կրնաք քաղել:

Ես գիտեմ, որ ձեզմէ շատերը ձեր նիհ սրութեան և անզօրութեան պատճառ կը համարէք առատ և պարարտ կերակրոց պահասութիւնը. բայց կը սխալիք. քանզի այդ ձեր կարծիքը կաշտող են հերքել այն աշխատասէր աղքատներն որք բոլոր տարւոյն չըմանին մէջ հազիւ թէ քիչ անգամ մին երես կը տեսնեն. իսկ մեծ մասամբ կերածնին հոց, ընդեղէն, մրգեղէն, կաթնեղէն ու բանջարեղէն է. նմանապէս գիւղացուց այն մեծ մասը, որք աշխատասէր եւ ժուժկալ են. նոքա առողջ եւ իրենց որդիքը կայրառ ու ժիր են: Իսկ դուք անոնցմէ լաւ սնունդ ունիք, այնու ամենայնիւ յաճախ հիւանդ և տկար էք. ուսկից յայտնի է, որ այդ չէ ձեր տկարութեան գլխաւոր պատճառը. այլ ձեզ սնուցանելու համար բարեբար Նախախնամութեան սահմանած կենսական աղբիւ հիւթը ձեր մէջ չը պահեն է: Ի՞նչ օգուտ պիտի տայ ձեզ շուայտութեամբ մի կողմէն ուսել խմել, երբ արտաքոյ կարգի զօրանալով միւս կողմէն յաճախակի անխոհեմ

մտաբար ուղտուէր ձեր սննդարար զօրութիւնը, որով կը մնայ միշտ նուազեալ: Իսկ եթէ խոհեմութեամբ վարուիք և տեղի չը տայք գիճութեան որ և իցէ կերպով հասուելուն, այն առտեն պարզ ու ստիպաւորանակ կերակուրներն ալ կարող են զձեզ խիստ կանոնաւոր կերպիւ սնուցանել, առողջ ու զօրաւոր մարմին կազմել եւ մտքերնիդ սուր պահել: « Բնութիւնը քիչով կը բաւականանայ. ցանկութիւնը բնաւ հերիք է չըսեր, քանզի որչափ աւելցնես, որչափ տաս, ցանկութիւնը չէ թէ կը մարի, այլ առաւել եւս կը զայրանայ »:

Դարձեալ, յաճախ պարարտ կերակուրներով և փափկութեամբ մեծցող մանուկը երբ չէ սովորած շատ անգամ իւր ակորժակը զապել եւ համբերել, մեծութեան հասակին մէջ որ կը գայ, որ նո չը կրնար դռնել իւր ցանկացած կերակուրները, որով թէ գժգոհ և անհանգիստ կը լինի, և թէ այն առտեն պարզ կերակուրները արդարեւ չեն կարող ըստ բաւականին սնուցանել, քանզի մարմինը առաւել սնուցիչ կերակուրներու վարժուած է: Ուրեմն ի մանկութենէ պէտք է սաւկաւ և պարզ կերակուրներով վարժեցընէք ձեր մարմինը որ թէ առողջ լինիք և թէ ի պատուհեղ հարկին կարողանաք համբերել:

Այս առթիւ չեմ գուրդ այնպիսի բըժշկաց այն անխոհեմ հրահանգը, որ ամեն դէպքերու ենթակայ եղող մարդկութե վիճակը և հիւանդին սովորական կեանքը առանց նկատողութե առնելու՝ անսահմանաբար կը պատուիրեն մեղէն ուտել, գինի կամ օղի խմել, կամ ծուխ ծխել եւ կամ ուրիշ անսովոր բան մի գործածել, մանաւանդ տեղի վատ կ'ընեն, երբ ձեզ նման մանուկներու կը պատուիրեն, որով ձեր ա-

պաշտպանութեան պատճառ
կը դառնան : Քանզի ինչպէս ուրիշ
անգամ ըսի , այս ամենը զձեզ դրոշ-
մելով անխոհմտաբար կը ձգեն զձեզ
զանազան մեղացի մէջ , որոցմէ յառաջ
կը գայ ջղաջին տմեն տեսակ դժնգակ
ախտներ , զորոնցն իսկ ամենէն ծարտար
բժիշկն ալ չէ կարող խալառ բժշկել ,
այլ միայն կը դարմանէ առանց զձեզ
նոյն ախտին կեղեքիչ ճիւղաններէն բո-
լորովին ազատել կարենալու : Մար-
դասէր , գթած և առաքինի բժիշկը
նախ ամենէն ընտիր դեղ ու դարման՝
հիւանդութեան բուն պատճառը կը
տայ և անկէ կը զգուշացնէ հիւանդը ,
և ապա արտաքին դարմաններու կը
դիմէ . շատ անգամ հիւանդը իւր ախ-
տին պատճառէն հրաժարեցնելով ու-
րիշ դարմանի ալ կարօտութիւն չը
մնար : Ամենէն գէշ ու մարդկային ա-
ռողջութեան թշնամի են այն շահա-
մուլ բժիշկներն , որք կը պատուիրեն
անընդհատ , շարունակ մտեղէն ուտել
և ուրիշ անսովոր բաներ գործածել ,
քանզի այս կը նշանակէ որ դուք չա-
ռողջանայք և իրենք միշտ զձեզ դար-
մանեն : Այժմ պատուիրածը հիւան-
դութեան դեղ մի է , պէտք է որ ու-
րիշ գեղերու նման առողջանալէն վեր-
ջը դադարիք զայն գործածելէ : Քանի
որ ախտին պատճառը ձեր մէջն է ,
բնաւ ոչ դեղ ոչ դարման և ոչ ուրիշ
բան մի օգուտ չըներ , վերցուր ախտին
պատճառը , և ահա՛ վերուցած կը լի-
նիս ախտը . հապա ի՞նչ ըսենք այն բը-
ժիշկ անուան անարժան քանի մի հը-
րեշներուն , որք միտմանակ վաղաշուտ
իւր միջութենէն ետ կեցնելու և ա-
զատելու , աւելի առ այն կը յորդորեն
զանազան իմաստակութիւններ ընելով
և անարժան միջոցներ ցոյց տալով :

Այժմ ուշադիր մտօք և ձեր անձին
օգուտը ճանչալով հնազանդութեամբ

կարգադրեալ և գործադրելու կոմիտեն
նաք , կարծեմ զձեզ համոզելու համար
այսչափ խօսք հերիք է , տեսնենք ու-
րեմն երկրորդ դարմանն ու իւր օ-
գուտները :

Թ.

2. — Արիւնդաճութեան հետ մեծ
կապալցու թիւն ունի շարունակ ՅԻՇԱ-
ՏԱԿԵԼ, ԿՐԻՑ ՈՒ ՄՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ՁԱՐ
ՀԵՏԵԻԱՆՔԸ և զղուի անոնցմէ . յիշել
ՄԱՀԸ որ ամենուն կ'իշխէ և չը լու-
պասեր որ մեք պատրաստ գտնուինք ,
այլ անակնկալ ժամանակի մէջ կը հա-
նի մեր վերայ և մեր բոլոր խորհուրդ-
ները կը ջնջէ , ուրեմն յիշելով մահը՝
պէտք է միշտ մեղքերէ հեռանալով
և ազատ մնալով հակառակորդին ծա-
ռայութենէն պատրաստ գտնուինք :
Յիշել ՎԵՐՁԻՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ որ ար-
դարութեան օրինօք անհրաժեշտ կը
սպասէ մեզ՝ տրդար ու անաչառ դա-
տաւորի մը ձեռքը գատուելու և ա-
մեն մէկն իւր գործոց համեմատ յա-
ւիտենական վարձք կամ ոգաւոր ըս-
տանալու :

Մեղքի և մղութենէ հրաժարելու
համար ջերմեռանդն զլմամբ այս յի-
շատակները մեծ օգուտ կը մատակա-
րարեն : Մեղքի հետեւանաց , մեղքէն
յառաջ եկած վնասներուն վերայ տը-
գէն բաւականի չափ խօսեցայ հիմա
ձեզ կը մնայ անոնց վերայ խորհիլ եւ
տեսնել թէ այդչափ վնասներով լե-
ցուն գործի մը շարութիւնը հասկնա-
լէն վերջը նորէն զայն գործելը սրչափ
անմտութիւն և յիմարութիւն է . երբ
դուք այս վնասներն իմօք առնուք ,
միշտ սոսկալով զանոնք յիշէք , հար-
կաւ պէտք է զգուշանայք եւ հեռա-

նաք անոնցմէ . եթէ ձեր բանական
դատողութիւնը այսպէս չընէ , այն ա-
տեն անբան կենդանիներն զձեզ պիտի
յանդիմանեն եւ դուք բանականու-
թեան մեծ պատիւը կորուսանելով ա-
նոնցմէ ստորին պիտի սեպուիք . քան-
զի անբան կենդանիներն անգամ իրենց
փոանգաւոր եղած բաներէն կը զգու-
շանան , միանգամ իրենց վնասուած
բանէն կամ տեղէն սարսափով կը հե-
ռանան . միթէ դուք անոնցմէ աւելի
վաթմար լինելը , անարգ սեպուիլը
յանձնառու կ'ըլլա՞ք , շարունակ խնա-
լով այն փոանգաց մէջ , որոց վնասը
ճանցաք եւ գիտցաք : Յիշել յանցան-
քը զըմամբ եւ ցաւելով՝ նշան է
որ ուրիշ անգամ զայն գործելէ ըզ-
գուշանալ կուղէք . իսկ ընդհակառա-
կըն առաջին անգամ գործած յան-
ցանքը մոռացողը կամ յանցանքն յի-
շելով զուարճութիւն զգացողը կը ըս-
կըսի նորէն կրկին եւ կրկին յանցանք
գործել , եւ ասոր համար է որ ուղ-
ղուիլը դժուարին եւ երբեմն ալ անհը-
նարին կը լինի , ուրեմն նորէն չը մե-
ղանէլու համար պարտաւոր է մարդ
յանցանքին գէշութիւնը ճանչնայ եւ
միշտ զայն յիշէ զըռանօք եւ ցաւօք .
նոսե ուրիշներուն վերայ տեսած պա-
կասութիւններն ալ պէտք է ատէ ,
պժգայ անոնցմէ եւ երկիւղիւ հեռա-
նայ . ինչու որ ուրիշներուն սխալան-
քովն ալ պէտք եմք շոկուիլ . սոգասե-
լու չեմք որ ամեն սխալմունք մեր գըլ-
խէն անցնի որ խրատուինք :

Այս կարգին մէջ հարկ կը համա-
րիմ յիշել նաեւ անկեղծ խոստովանու-
թիւնը , որ մեծ օգուտ կ'ընէ չը մե-
ղանէլու : Մեծ պարտք մի է մեզ
ճշմարիտ խոստովանութիւնը . բայց
խոստովանիլ պէտք է այնպիսի մէկուն ,
որ կարող լինի զմեզ ազատել մեր ցա-
ւէն , խրատել եւ զգուշացնել մեր վը-

տանգաւոր ընթացքէն եւ առաջնոր-
դել զմեզ ի բարութիւն եւ ի սրբու-
թիւն : Շատ անգամ անխոհեմ եւ
տգէտ մարդկան պատմելով մեր յան-
ցանքը կարող եմք ալ աւելի վնա-
սուիլ , եւ մեր սխալանոց մէջ հառ-
տատուիլ :

Իրաւ որ « Յանցանքը խոստովանի-
լը գեղեցիկ առաքինութիւն է » . բայց
ոչ թէ ըբութեամբ խեղկատակու-
թեամբ եւ յանցանքին վերայ յօժա-
րամիտ լինելով . այլ պատկառանք ,
ամօթխածութեամբ , ցաւելով , սրբ-
տանց զըջալով , ուղղուելով եւ ուրիշ
անգամ յանցանք չը գործելու հառ-
տատ առաջադրութեամբ պէտք է լի-
նի խոստովանութիւնը : Ասոր համար
է որ Իմաստունը կ'ըսէ . « Մեղքդ քա-
ւելու համար առանց արտմութեան
մի կենար . մեղք մեղքի վերայ մի ա-
ւելցնէր՝ ըսելով թէ Տիրոջ գթու-
թիւնը մեծ է : Տիրոջ դառնալդ մի
ուշացնէր եւ օրէ օր մի ձգէր , ինչու
որ նորա բարկութիւնը յանկարծակի
կուգայ : Բնաւ ոչ մի կերպով ճշմար-
տութեան դէմ մի խօսիր . քու տգի-
տութեանդ եւ ստութեանդ համար
աւելիր ու չէ թէ մեղքդ խոստովա-
նելու համար , քու անձիդ համար
ճշմարիտն ըսելու մի ամաչէր . ինչու
որ ամօթ կայ որ մեղք կը բերէ , ա-
մօթ ալ կայ որ շնորհք ու փառք կը
բերէ , դու զբեզ մի արդարացներ
Աստուծոյ առջեւ , ինչու որ մարդկան
սիրտը ճանցողն ինքն է » :

Արդէն յանցանքը խոստովանելուն
ընութիւնն այն է , որ կը նշանակէ ցա-
ւիլ ըրածին վերայ եւ ալ չընել խոս-
տանալ . այս պատճառաւ է որ մեղի
դէմ յանցանք գործողն ալ երբ իւր
ըրածին պակասութիւնը ճանչնալով
կը խոստովանի եւ ներումն կը խնդրէ ,
որտե՛րնիս կը քաղցրանայ եւ կը ներենք :

վասն զի կը համոզուինք որ այլ եւս չը պիտի մեղանչէ : Ըսել է որ անկեղծ խոստովանութեան հետ կ'ապուած է արտիփոխութիւնը և նորոգութիւն, որով անցեալ յանցանքները կը զղջայ և կը հրաժարի անոնցմէ և կ'առաջագրէ վերստին չը մեղանչել :

Մահուան յիշատակը միշտ մեր մտայ մէջ ունենալը չը մեղանչելու որոտնառ է . վասն զի մահը մեր բոլոր գործոց և հեշտութեանց վախճանն է . մահը անհրաժեշտ է մեզ որով կը փոխադրուինք այս անցաւոր կեանքէն դէպ ի յաւիտենական կեանքը , ուր ամեն բան վերջ չունի : Արդ եթէ մեզայ ճանքով հոն անցնինք , որ թշուառութեան տանող ճանապարհն է , յաւիտենական , վերջ չունեցող թշուառութեան պիտի մտնուինք . իսկ եթէ սրբութեան ու մարգարութեան ճանքով գերեզմանէն անդին անցնինք , որ յերջանկութիւն տանող ճանապարհն է , յաւիտենականապէս երջանիկ պիտի լինինք . ուրեմն յիշելով մահը՝ յիշած կը լինինք մեր մեղքը և մեր յաւիտենական կեանքը եւ եթէ մեր բանականութիւնը արթուն է , անշուշտ այս յիշատակութեամբ պիտի պատրաստենք մեր անձը որ արժանի լլըսնք երջանիկ կենաց . պիտի սրտորաստուինք ըստ ամենայնի անանկ՝ որ երկիւղ կամ նոր սրտորաստութեան հոգ մը չունենանք մահուան հասած վայրկենին . այլ մեր այս ճանապարհորդութեան ամեն պատրաստութիւնն ունեցած լլըսնք . առաքինութեամբ և սրբութեամբ ճշխանալով բնաւ բանի մը կարօտութիւն չունենանք :

(Շարունակելի :

ԱՌ ԶԱՄՈՒՌՔԵԱՆ

Վարդացինք ձեր գրածը Հայրենիք մէջ եւ հաւատարիկ համառօտիւ կը պատասխանեմք :

Մեր գրածը ըստ ձեր ասութեան հիմ չալար հիմ քաշուլ չալար տեսակէն է եղեր . ինչ որ ձեզ ըսել վայել էր , մեզ կ'ասէք . հոգ չէ , զի այդ՝ փաստ չունեցողներու համար բնական է : Թէ մեր և թէ՛ ձեր գրածներն հրապարակի վերայ կեցած են . որջամիտ ընթերցողը կարող է դատաստան առնել մեր՝ թէ՛ ձեր գրածներն հիմ չալար հիմ քաշուլ չալար տեսակէն է : Բուն խնդիրն էր (ձեր կողմէն եղած) Նիկիոյ Ե . Ժողովը Տիեզերական ժողով է , մեր ի պատասխանի ասած էինք թէ՛ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համար Ե . Տիեզերական ժողով չը կայ . նա միայն երբեք Տիեզերական ժողով կ'ընդունի : Դուք փոխանակ ձեր ըսածը հիմնաւոր փաստերով հաստատելու , ելաք առանց փաստի և առանց ասպացոյցի պնդեցիք թէ Հայոց Եկեղեցւոյն համար Ե . Տիեզերական ժողով է Նիկիոյ ժողովը և Յայսմաուրբէն նշանակութիւն չունեցող ինքնահնար վկայութիւն բերիք , եւ որպէս զի խնդիրն ծածկէք , Քաղկեդոնի ժողով մի մէջ ձգեցիք և անոր դաւանութեան վերայ մեզ հարցում ուղղեցիք առանց յիշելու ի վաղ ժամանակաց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Քաղկեդոնի մասին տուած վճիռը և առանց Նիկիոյ Ե . Ժողովոյ մասին մեր գրածին պատասխանելու : Դուք որչափ ալ խոյս տալ ուղէք բուն խնդրէն , մեր դարձեալ հոն դառնալով մեր ասածը կ'երեքնենք թէ՛ մեր Եկեղեցւոյ համար բաց ի երբեք Տիեզերական Ս . Ժողովներէն ուրիշ Տիեզերական մը չը կայ , և թէ Նիկիոյ Ե . Ժողովը Տիեզերա-

կան չէ մեր Եկեղեցւոյ համար : Եթէ այս մասին ըսելը մի ունիք և ըսէք , պատրաստ եմք պատասխանելու : Իսկ եթէ թողլով բուն խնդիրն ասկէջ անկէջ խօսքեր ընէք , մեզմէ պատասխան մի ստանէք :

ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ յիշատակներն աւելի ազդու տալաւորութիւններ ունին պանդուխտներուն վերայ հեռաւր օտարութեան մէջ : Ոմանք Հայրենեաց հոգն ու ջուրն յիշելով՝ կը հառաչեն : Ոմանք Հայրենեաց փառքն ու շքեղութիւնն յուշ ածելով՝ կը մոայտազին : Ոմանք Հայրենեաց աւերն ու տւերակներն միտ բերելով՝ կ'արտասուեն : Ոմանք Հայրենի խրախճաններն ու սրարդ կերակուրներն յիշելով՝ ախ ու վախ կը քաշեն : Եւ այսպէս Հայրենիքն ունի բիւր հրապոյրներ , բիւր յիշատակներ , որք ամեն օր եւ ամեն ժամ կը յուղեն , կը շարժեն տարագիր պանդխտի սիրտն և շատ անգամ ձայն ու լեզու կը տան եւ Հայրենի յիշատակաց երգաբան կը դարձնեն :

Հայրենասիրական սրտագրաւ եւ բնական երգերն համարեալ թէ մեծաւ մասամբ այսպիսի պարագաներէ ծընունդ առած են : Առնական թեւերով սիրելիներուն բարեւագիր զրկել . ծիծեռնակն տարագրական վիշտերու պատգամաւոր առաքել առ ծնողս . հողմերու եւ զեփուռներու հետ խօսիլ , և այլն և այլն . այս ամենն պանդուխտ սրտի զգացմանց հոսանքներ են , որոց ազդիւրն անսպառ է և աննկարագրելի :

Ո՛վ կը կարծէ թէ Հայաստանի Հիւրիան անգամ լեզու պիտի տայ Լեհաստանի գաղթական Հայ պանդխտին գոխասանքներ երգելու : Եւ սակայն կը տեսնենք ահա Հիւրիայի հետեւեալ ֆոլսանքէն (որ մեր ձեռքն անցաւ , մեր գաղթական Ազգայնոց այցելութեան ժամանակ) որ ծերունի պանդուխտ Դպիրն չուզեր փոխել իւր հայրենի Հերիսան (Հարիսան) օտարութեան համագամներու հետ եւ գովասանք տալէն չը կշտանալով՝ կը յուսակուէ . “ Զինչ աղբ որ կան յայտմ աշխարհի , չը զօրեն տալ . բեզ գովք ալ ժանի ” :

Մ . Վ .

ԳՈՎՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐԱՅ ՀԵՐԻՍԱՅԻ

Ի հողոյ հաւասար անկէ , և յանարժան յեր ծառայէ , յերդիւայի Միշտ Դպրէ , շաք կարօտով Բարեւ հասցէ :

ԶՈՐՊԷՄՆ ձեր հարցանելով եւ զկենցաղն քննելով , Առողջ մնացք երկար ամօք , թէ ՚ի ցամաք եւ թէ ՚ի ծով , Մտամոլորս մեղաց գերի , թուղթ գրեցի Հերիսայի . Փուլով առ ձեզ առաքեցի , միթէ բարի լուր դայ ինձի : Մինչ նայելի ես դեգերած , անձամբ դժուձ մաքր կորած , Եւ աշխարհ մրափած , կիտահիւանդ էի պատկած ,

Յանկարծակի զգուռն բացին, կնքած նամակն ինձ մատուցին,
Ասեն կարգան դու առանձին, դքու թղթին պատասխանին:

Չեւք եւ ոտք իմ յոյժ դողացաւ, Հերիսայի մինչ լուրն առաւ,
Հիւանդութիւնս առողջացաւ, հոգիս մարմնովս ուրախացաւ.
Հողեւոր Տէր, ես քո ծառայ, քեզ անառակ որդի եղայ,
Ես զաղտեցայ իբրեւ զԵւայ, թէ արժան չեմ զապուլ արան:

Սուրբ վարդապետ, սուրբ եւ արի, արթուն անունն զանեցի,
Շատ Հերիսա կերցուց մեզի, մէկին հազար իւրեան տացի.
Թէսէտ ես եմ խիստ մեղաւոր, հիւանդ հոգւով ճեր ալեւոր,
Խապուլ արէք սրտիւ բոլոր, զի ձեր առաջն եմ գլխիկոր:

Բարեկենդանն մերձեցաւ, ուրախութեան ժամն հասաւ,
Արեղաթայն մօտեցաւ, մօրթէ խիւղին՝ ասացաւ.

Լեհու երկիրն որ մէք անկաք, ամեն բանէ զրկուեցաք,
Եկաք մարմնոյ ծառայ եղաք, եւ Հերիսայն բնաւ մոռցաք:

Յոյս ունիմ ես Տէրն ամենի, որ նա մեզի շատ ողորմի,
Թէ փոյթ չը տայ մահն մեզի, դարձեալ գնամ ՚ի մեր տեղի.
Բարեկենդան է, մի՛ մեղադրէք, զինչ որ ասեմ, խապուլ արէք,
Հերիսային թափալիր տըլէք, եւ կանքսիկ ուտեցուցէք:

Ո՛վ Թոխաթցի Մինաս դուիր, Հերիսային փէշն կոյիր,
Թուլ ասուր զգօտիդ եւ կշտայիր, փախաքանացդ քո հասիր.
Ե՛ Հերիսայ իմ սիրելի, ամենեցուն ես ցանկալի,
Յերուսաղէմ, ամեն տեղի, թարց քեզ մատաղն ո՛չ լինի:

Ա՛յ Հերիսայ իմ գովական, իսկի չ'կայ ոք քեզ նման,
Ամեն մարդիկ քո դէմ դողան, եւս առաւել ես անարժան.
Ա՛յ Հերիսայ դու թագաւոր, քեզկեկն քեզ սպասուոր,
Եւ խորովուն քեզ մեծ զինուոր, փլաֆն քեզ նմանաւոր:

Ո՛վ զիւր մեռելն կ'ուսիրէ, պատարագօք զնա կու յիշէ,
Գիշերն ՚ի բուն զքեզ կեփէ՝ եւ աւտրվանց առատ կը բաշխէ.
Ամեն մարդոց հեշտ ուտելի, եւս առաւել ճերոց դասի,
Թարց ծամելոյ մինչ կուլ տըլուի, յայնժամ հագին փառաւորի:

Ա՛յ Հերիսայ իմ սիրելի, շատ գովութեանց ես արժանի,
Շաքարն եւ մեղրն քո առաջի, ամենեւին չուկին անդի.
Ա՛յ Հերիսայ, ապուր գոված, յամենեցունց ես դու պառուած,
Թէ կենդանեաց եւ թէ մեռած, դեղթափ ես դու փորոյն քաղցած:

Ա՛յ Հերիսայ իմ գովելի, արժան լիցիս դու իմ բերնի,
Կախուղ լռով զքեզ կուլ տացի եւ անուշ գինովն թաղէի,
Ես ճեր ալեւորս մեղաւոր, զքեզ կու սիրեմ սրտիւ բոլոր.
Զինչ կերակուր այլ կայ աղւոր, ո՛չ են քեզի նմանաւոր:

Ո՛րքան անմիտ տգէտ մարդ է, որ զքո հարկերն չ'գիտէ,
Կամ զքեզ սիրով չ'մեծարէ, կամ առանց քեզ մաաաղ անէ.
Քահանայից դառք երամուլ, յորժամ ընթրիս լսեն քեզմով,
Մտնան զքունն յոյժ խնդալով, թէ Հերիսայ կուտեմք յտով:

Յորժամ առաւօտն լինայ , յեկեղեցին փութան նորա ,
Այլ ոչ ազօթք մալլին կուգայ , թէ Հերիսայն երբ մեզ կու գայ .
Երբ որ զՀերիսայն բերին , արդար իւրն վրան լին ,
Յայնժամ քահանայք օրհնեցին եւ բուրլառով խնկարկեցին :
Քահանայից դասք յնծային , սարկաւագունքն կայթեցին ,
Ժողովուրդքն խնդային , մինչ զպատառն պատրաստեցին .
Ո՛վ սպասաւորք , սւրէք , եկէք , ՚ի դրգալից մեծսն բերէք ,
Քահանայից սպաս տարէք , եւ երկցունհաց փայ հանեցէք :
Ո՛վ մատուռակ եւ դու ուր ես , շատ լից գինին , Ատառած սիրես ,
Եթէ գինւոյն ջուր խառնիցես , դատաստանին դաս սեւերես .
Անպակ գինին լից մեծ թասով , տուր որ խմենք շուտով շուտով ,
Զի Հերիսայն երեսն իւզով , վախենք պաղի ջրաէն փութով :
Երբ Հերիսայն բազմեցուցին , առջեւ քահանայիցն եգին ,
Տիկ մի գինի ալ հետ բերին , եւ մատուռակ ՚ի հետ նորին :
Այլ Հերիսայ զիս խեղճ արիր , որ յայս երկիրս ձգեցիր ,
Տարին անգամ չես հանդիպիր , որ զքեզ ինձիկ ՚ի կեր տայիր :
Ո՛վ , սրբան անուշ ես Հերիսայ , երբ արդար իւղ շատ լինայ ,
Յայնժամ սիրտս ուրախանայ , յորժամ դրգալդ բերնիս գէմ գայ .
Այլ ի՛նչ գովանք տամ ես քեզի , էրնէկ այնմ որ հանդիպի ,
Եւ եթէ երբեմն ինձ հանդիպիս , ՚ի մէջ սրտիս տամ քեզ անգի :
Զի՛նչ ազգ որ կան յայսմ աշխարհի , չ՛զօրեն տալ քեզ դովք արժանի ,
Քանզի դողան ՚ի դէմ քեզի , որպէս մեղուքն ՚ի դէմ քլին :
Վարդապետաց դասք ամենայն , եւ կրօնաւորքն միաբան ,
Յորժամ տեսնուեն զՀերիսայն , ամենեքեան ուրախան :
Երկրականքն ամենեքեան զերեցնեցն թարկն տան ,
Ամեն ուսմունքն մոռանան , վազեն երթան ՚ի Հերիսայն .
Աղքատք եւ կոյրք որք կը մուրան , ծերք եւ տղայք կին պատուական ,
Ամենեքեան համանգամայն , վազեն երթան ՚ի Հերիսայն :
Մահմետականքն ամենեքեան , թողուն զիլիաֆն եւ զդարդայն ,
Զպէջրէկն ու զփաբլաւայն եւ գան ուտեն զՀերիսայն .
Իմամք սոյին թողան զսեղան , նոյնպէս թիւափան եւ զՂուրան ,
Մինչեւ ապտէստն մոռանան , յորժամ լսեն զՀերիսայն :
Կերակրոյ մէջն ես դու գոված , Լուսաւորիչն զքեզ օրհնեաց ,
Արար զքեզ եւ հաստատեաց եւ կերակուր մեզ պատրաստեաց .
Ազնիւ ծաղկանց դու նման ես , համասփիւռի վարդի թերթ ես ,
Ուր անդ եւ երբ եփեն զքեզ , անմահութեան հոտն բուրես :
Որպէս ոսկի անասրական եւ անգին քար ես պատուական ,
Մաքք քորք եղբարք ամենեքեան չը մոռանայք զՀերիսայն .
Հարբ եւ եղբարք իմ պատուական , խնդրեմ ՚ի ձէնջ յառաջական ,
Մեռած հոգիքն ուրախանան , չ՛մոռանայք զՀերիսայն :
Երբ որ եփեն զՀերիսայն , ինձ զարկալիս վնա կեր տան ,
Ի Ատառծոյ դարձցի փոխան , առցեն պտակն անասրական .

Մեռեալքն որ են ՚ի հող տապան , յորժամ լսեն զՀերիապն ,
Յնծան հողիքն եւ զուարճանան եւ Արարչին մեր փառս տան :

Ի թուականիս հազար ամի , եւ ՚ի յամենան Փետրվարի ,
Որում օրն էր հինգ համարի , յոր զՀերիապն իմ գովեցի .

Բայց եւ զարիպս Թօխտթցի , Մինաս անուն մեղաց որդի ,

Եկեալ անկայ քաղաքն յԻլով , կարօտ մնացի Հերիապի :

Ծեր եմ ալեօքս սպիտակ , ակուայ չկայ , բերանս դարտակ ,

Այն , Հերիապն գայր ինձ տաք տաք , կակուղ փխտէներ ու կարագ .

Երգս գրած է Մինասի , անմիտ յիմար եւ փանաքի ,

Ձեզ արմաղան ընծայեցի , որ զմեզ յիշէք սիրով սրտի :

Եւ որ ասէ մեզ ողորմի , բիւրապատիկ իւրեան տացի ,

Արժանացի Հերիապի , եւ մատուցման պատարագի .

Հայր Բէր Դ յեղիմս ով որ ասէ , ուղիւ սրտով եւ զիս յիշէ ,

Նա ինքն զԵկայ՝ ձայնն լսէ , յաջակողմեան դասն դասէ :

ԼՈՅՍ

ՀԱՆԴԷՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԿՐԹՆԱԿԱՆ , ԱԶԳԱՅԻՆ , ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ

Սոյն վերնագրով նոր պարբերա-
կան մի սկսուած է հրատարակիլ ՚ի
Պօլիս խմբագրութեամբ Ղիմաքսեան
Հմայեակ Օ . վարդապետի : Վղգայ-
ին պարբերական թերթերու բազմա-
նալն գրասիրական յատանագիծու-
թեան նշան պիտի համարէինք , եթէ
անրնդհատ չըլտէինք արդէն իսկ եւ
զամ խմբագրութեանց կողմէն ար-
տունջներ եւ վճատական ազգարարու-
թիւններ բաժանորդաց սակաւու-
թեան մասին : Այս բաժանորդական
սակաւութիւնն եւս պարբերականաց
թերութեան եւ միօրինակութեանն
պիտի վերագրէինք , առանց ազգային
անընթերցասիրութենէն կամ անու-
սումնասիրութենէն գանգատելու , եւ

թէ Վրէ-է-էան Սահլո նման եղական
հանդէսներ եւս անքաջալեր վիճակի
մէջ չը տեսնէինք եւ շատ թերթերու
սկզբնաւորութիւնն , կարճատեւ չա-
րունակութիւնն եւ դադարումն մեզ
ծանօթ չը լինէր : Հատ սակաւութիւ-
թերթեր կան մեր Վղգին մէջ , որ
երկարատեւ կեանք ունին եւ այն եւս
անշուշտ կամ խմբագրութեանց զու-
հողութեամբ կամ չտոժաներդաց ան-
ընարողութեամբ : Հետեւապէս , որ
կողմէն որ նկատողութեան առնուիք ,
միտթարական չեմք գտնէր մեր ազ-
գային պարբերական հրատարակու-
թեանց վիճակն :

Ահա այսպիսի մի անմիտութար եւ
տխուր ժամանակի մէջ ԼՈՅՍՆ կրօնի
հրատարակիլ փայլուն անուամբ եւ
գեղեցիկ նշանաբանիւ : Ուրախ եմք
մեք սոյն նոր հրատարակութեան հա-
մար եւ իւր անունն ու նպատակն իսկ
մեր սիրտն կը ընու յուսով շահաւո-
րութեան : Բայց խմբագրութիւնն

իւր բուն վսեմութեան մէջ բմբուսե-
լով և լուսոյ տարածման կարեւորու-
թիւնն զգալով՝ արժան կը համա-
րինք, փոխանակ գովեստներ կարգալու-
մեր վարդապետ եղբայր խմբագրին,
արթնութեան և արիութեան հրաւեր
կարգալ, զոր կը յուսամք թէ կրն-
գունի իբրեւ յայտարար մեր անկեղծ
բարեկամութեան :

Երբ խմբագիր մի կամ մատենա-
գիր յանուն լուսոյ հրապարակ կ'իջնէ՝
մեծ արթնութեան պէտք ունի, որ
մի գուցէ յանուն լուսոյ խաւար տա-
րածէ, ինչպէս ցաւ 'ի սիրտ կը տես-
նենք, որ շատերն յանուն ճշմարտու-
թեան և բարոյախօսութեան յասպա-
րէզ մտանելով՝ մոլորութիւններ կը
տիրեն պարզամիտ և անընտրող ժո-
ղովրդեան մէջ :

Եւ, լուսաւորութիւն, որչափ
մեծախորհուրդ, որչափ դեղեցիկ եւ
որտաքրաւ բառեր : Այլ կայ աշխար-
հի մէջ, որ յանուն լուսոյ չը խայտայ
և լոյսն չը սիրէ թէ՛ ըստ ֆիզիքականին
և թէ՛ ըստ բարոյականին : Այլ կայ, որ
կոյր մի պէսն և չը կարեկցի ու ցա-
ւակցի ֆիզաքական աշխարհի աւ-
տուածապարգեւ և համատարած լու-
սոյ տեսութեանն զրկուած վիճելուն
համար : Այլ լուսաւոր եւ լուսամիտ
մարդն է, որ իւր նմաններն, իւր եղ-
բայրներն տեսնէ բանական և քրիս-
տոնէական լուսոյ վայելմունքէն զը-
կուած և խոր հառաչանք մի չը հանէ
իւր սրտէն և կամ քանի մի կտթիլ
արտասուք չը քամէ իւր աչքերէն :
Բայց այս ամենն զգալով հանգերձ՝
գարծեալ որչափ զգուշաւոր է այն
բժիշկներու ձեռնարկն, որոնք տե-
սութիւն չունեցող աչքերուն տեսու-
թիւն պարգեւել կը ցանկան. որչափ
ծանր է այն լուսոյ քարոզչաց պաշտո-
նին, որոնք իրենց ունեցած լոյսն կը փա-

փաքին իրենց եղբայր, իրենց նման
եաց հաղորդել : Եւ, լոյս կը գոչեն
մարդիկ աշխարհիս վերայ, բայց մենք
կը տեսնենք, որ խաւարն խալսու չը
փարատիր, այլ լուսոյ տարածման
հետ խաւարն եւս իւր յառաջագի-
մութիւնն ունի : Այլ յառաջէ լոյսն,
կը յառաջէ և խաւարն զանազան դի-
մակներ եւ պատրուակներ զգեցնելով :
Պարզ ասենք, խաւարն շատ անգամ
լուսոյ հագուստով կը ներկայանայ եւ
մարդիկ երեւութէն խաբուելով փա-
խանակ լուսոյ՝ խաւար կը դրկեն : Բա-
նի՝ քանի՝ խաւարային դրութիւններ
և մոլորութիւններ յանուն լուսոյ մուտ
կը գտնեն հասարակութեան մէջ եւ
մեծագնի կը վաճառուին ժողովրդեան :
Եւ թէ կորովի և խորազննին աչքը նայ-
ինք, ականբեւ կը տեսնենք, որ շատ
անգամ յանուն լուսոյ՝ խաւար, յա-
նուն ճշմարտութեան՝ ստութիւն,
յանուն արդարութեան՝ անիրաւու-
թիւն և յանուն բարոյականի՝ անբա-
րոյականութիւն կը տիրուի և կը սեր-
մանուի մեր ժողովրդեան մէջ : Շա-
տերն կ'աղաղակեն, որ ճշմարտու-
թեան և արդարութեան նահատակ
են, բայց իսկապէս իրենք փաստա-
բաններ են ստութեան և անիրաւու-
թեան :

Ըրդ՝ այդպիսի փափուկ ժամանա-
մէջ ԼՈՒՍՈՅ հրատարակութիւնն իս-
կապէս շահատակութիւն պէտք է լի-
նի ընդդէմ խաւարի : ԼՈՒՍՈՅ խմ-
բագրութիւնն պէտք է ջանայ գրուա-
նի տակ չը դնել իւր վառած ճրագն,
այլ 'ի վերայ աշտանակի, պէտք է իւր
ընդունած աւետարանական դեղեցիկ
նշանաբանին հպատակի, առանց երկ-
րաւոր ազդեցութեան հպատակելու
և իւր համոզումներն ծածկելու : Եւ
ճանապարհաւ միայն լուսաւոր կը լի-
նի իւր ԼՈՒՍՈՅ և մարդիկ տեսնելով և

ժողովելով զայն՝ կը փառաւորեն զ՝ օրս
սրն յուխտենական, որ յերկինս է :

Սոյն ըղծիւ կը շնորհաւորեմք աւ-
հա ԼՈՒՍՈՑ հրատարակութիւնն եւ
սոյն ազգութեամբ կը մեղծենք իրեն
յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն :

ԱՍՏՈՒԱԾ

(Նախկին ԲԻԼԻՆԳՐԱԲԻԼԻԱՆ Քաղաքացի) :

(Հարունակութիւն եւ մերք, տես թիւ 8) :

Կը պատմուի թէ Մեծն Աղեք-
տանդը, իւր մանկութենէն ՚ի վեր
խիստ մեծ շքեղութիւն կը տար առ-
տուածոց պաշտաման, օր մի երբ նա
զո՛հ մատուցանելու առեն ափ մի լի
խուսկ գրած էր կրակարանի մէջ. «Այս
եղանակաւ շտայրաբար պիտի վառնէք
գութ զայն, առայ իւր Լէոնիդաս կա-
ռաւարիչն, երբ գրաւէք այն երկիրն
որ յառաջ կը բերէ սոյնպիսի բերքեր :
Պէտք է որ այն առեն ամենայն խնաւ
յողութեամբ զործածէք ինչ որ սենիք :
«Յետ այնորիկ, երբ Աղեքսանդր նը-
ւաճեց Արաբիան, ուր խնկեղէն յա-
ռաջ կը գաց, Լէոնիդասի տուած խը-
րատն յիշելով, զրկեց անոր շատ մը
խնկեղէններ, եւ յորգորեց՝ որ սակաւ
խնայող լինի աստուածոց պաշտաման
մէջ :

Երբ Պիսոս անհաւատ անձանց ուղեկ-
ցութեամբ կը նաւարկէր, նաւն մը-
րորիկ հանգիստելով անհաւատներն ըս-
կրան զատուածներն յօգնութիւն
կանել. «Լուութիւն պահեցէք, ա-
սայ անոնց Պիսոս, որպէս զի ասաւ
ուածներն իմանան թէ գութ հոս էր ու
Դարձեալ երբ անհաւատին մէկը հար-
ցուց սոյն իմաստունին թէ ինչ է բա-
րեպաշտութիւն, ամենն ինչ՝ պատասխա-

նեց. եւ երբ իր լուութեան պատճառն
հարցուց. «Որովհետեւ, ասաց նա,
բաւ հարցումներդ այնպիսի փաստե-
րու վերայ կ'օրոգացած են, որոց դու չես
բաւական խեղճուած լինել ու :

Աստուածութեան նուիրելու իբր ա-
ռաջին պաշտամունքն է հաւատար
Նորա գոյութեան, ապա՝ ճանաչել
որ նա ինքն է պաշտպան եւ Նախախ-
նամոյ մարդկան, առանց զօք անուս
սունելոյ : Ով որ կ'ուզէ արժանի լինիլ
Նորա շնորհաց, պարտաւոր է բարի
մարդ լինել. ով որ կամի նմանիլ Առ-
տուծոյ պէտք է յարգել զայն ըստ
արժանւոյն : Ուրեմն արգարութեամբ,
իմաստութեամբ եւ սրբութեամբ կա-
րող է որ շահիլ սոյն նմանողութիւնն :

Հոգւոյ անեղծութիւնն ինչպէս եւ
ամեն մեծամեծ գործքեր, յԱստուծոյ
են, առանց Նորոս չէք արգար ոգի :
Առաքինութիւնը ոչ բնութեան պար-
գեւ է եւ ոչ դաստիարակութեան,
այլ նա կը գաց Աստուծմէ : Ոչ, բնու-
թիւնը չէ զայն մեզ պարգեւողը. ճիշ-
մարիտ է որ մենք կը ծնանիմք առա-
քինութեան համար, այլ ոչ առաքի-
նութեամբ :

Զ'կայ բարի մէկը, որ իւր բարու-
թիւնն պարտական չ'լինի Աստուծոյ :
Ով կարող է, առանց աստուածային
օգնականութեան, ազատ լինիլ պա-
տահարներէ : Աստուած ինքն է, որ
կը ներշնչէ մեզ արիւն եւ առաքինի
խորհուրդներ : Նա կը բնակի արդար
սրտերու մէջ : Ով չ'զարմանար երբ
տեսնէ այնպիսի անձմը, որ ոչ փոստգ-
ներէ կ'երկնչի, ոչ իւր կրից գերի կը-
լայ եւ ոչ ձախողանայ մէջ երջանկու-
թենէ կը զրկուի, այլ մարդկային ա-
մեն ինչ իւր տակն առած է : Ոչ ա-
պարէն պիտի ըսենք այն ասան. «Թէ
ամեն առաքինութիւն այս փոքրիկ է
տկին վերայ կը տեսնուի, որդեօք առ-

տուածային զօրութիւն մը իջած է նորա վերայ ։ Երբ մահկանացու մը բարձր եւ իմաստուն զգացումներով լի է, երբ նա կը ծիծաղի երկիւղի եւ խուժանի յուսոյ առիթ եղող առարկաներուն վերայ եւ երկնային զօրութիւն մը զայն կը կրթէ և կը կառավարէ ։ այս աստիճան մեծութեան մը հիմն ու հաստատութիւնը աստուածային զօրութիւնն է ։

Սկիզբուն Ափրիկեցի՝ բնաւ գործի չէր ձեռնարկեր մինչեւ որ նախ այցելութիւն չունէր Արամազդայ տաճարին, որպէս զի հոն աստուածային իմաստութիւն եւ հասարակաց օգտակար խրատներ հաւաքէր ։ Եւ այս պատճառաւ էր, որ միշտ արշալոյսէն առաջ Կապիտոլիոն կ'երթար նա ։

Կիկերոն՝ Սիրայի համար դատ վարելով, ընդհանուրի առջեւ յայտարարեց որ Կատիլինայի դաւաճանութեան մէջ, աստուածներն իրեն ազդած էին հայրենիքն ազատելու խորհուրդը ։ «Անմահ Աստուածներ, դուք ինքնին էիք անշուշտ, որ հայրենիքս ազատելու փափոքով վառեցիք իմ հոգիս, որ մոռացնէլ տուիք ինձ ամեն մոռածութիւն, որպէս զի իմ մոռածութիւնս լինի լոկ հասարակաց ազատութիւնն ։ Դուք էիք այժ, որ յնորից և պատրանաց խաւարչտին գիշերոյն մէջ, լուսաւորեցիք հոգիս աստուածային լուսով ։ Ես պիտի վերագարձնեմ ձեզ ինչ որ ձերն է ։ Ես չեմ կարող ասել թէ՛ այս մրդկայից և աղջամղջային ժամանակի մէջ ընտրած լինիմ ինչ որ լաւ էր գործել ։

Տիմոլէոն անուանի զօրապետն, երբէք չէր արտասանէր այնպիսի բառ մի, որոյ մէջ տեսնուէր մեծամտութիւն և ամբարտաւանութեան ոգի ։ Երբ բազմութիւնն նորա վերայ գովեստներ կը կարգար իւր առջեւ, նա

միշտ ինքզինքը յանդաժա պարտաւոր կը համարէր աստուածոց ։ Վասն զի Նոբա որոշելով ազատել զՍկիլիա բռնաւորաց լուծեն, զինքն մեծարեցին կատարիչ կարգելով այն մեծ նըպատակին ։ Որովհետեւ նա ըստ ամենայնի հաւատացած էր, որ աստուածային նախախնամութիւնը կ'առաջնորդէ այն ամեն իրաց, որ տեղի կ'ունենան այս աշխարհի մէջ ։

«Գիտացէք, կ'ասէր Պիաս, ինչ բարիք որ ըրած էք, այդ ամենը երկնային շնորհք է ։ Մարկոս—Անտոնինոս կայսրը, իւր կենսագրութեան մէջ, շնորհակալութիւն կը մատուցանէ աստուածոց, որ իրեն օգնականութիւն և խրատներ տուած էին վարույք բարւորութեան ։ և թէ՛ երիտասարդութեան և թէ՛ ծերութեան ատեն, չարագործութեան հազարաւոր առիթներէ պաշտպանած էին զինքը, նա և այն պատճառաւ, որ Նոբա շնորհած էին իրեն բարի ազգականներ, բարի դաստիարակներ և բարեկամներ ։

Եթէ կան մարդոց մէջ բանակաւորութիւն և առաքինութիւն, ուստի են այս գեղեցիկ պարգեւներն երկրի վրայ, եթէ ոչ յերկնից ։ Նախնեաց աշխատութիւնն 'ի գիւտս արուեստից, և զանոնք մեզ աւանդելու բարութիւնն, աստուածութեան բարիքներն ։ Նա որ կը կարծէ թէ այս գաղափարները բնականաբար ծնած են մարդոց սրտին մէջ, այնպիսին ապերախտութեամբ կը դիտէ աստուածային պարգեւներն ։ Պէտք չէ ասել ամենեւին, որ մեր գիւտերն բուն իսկ մեզ կը վերաբերեն, Բնութիւնը տնկած է մեր մէջ ամեն տեսակ արհեստից բողբոջն, եւ Աստուած՝ որ Տէր է ամենայնի, կ'աճեցնէ 'ի ներքուստ և կը զօրացնէ նոյն բողբոջներն ։

Յոյնք և Հռոմէացիք, կ'ասէ Կի-

կերան, թէպէտ գիտէին որ աստուածութիւնն ամենուրեք է, այլ սակայն կամեցան ընակեցնել աստուածներն մեր քաղաքաց մէջ, որպէս զի մեր բարեպաշտութիւնը պարարեցնեն Աստուածոց ներկայութեան գաղափարը կրօնական այնպիսի ոգի մը կը ներշնչէ, որ նպաստաւոր է նա և հասարակաց օրինաց: Իմաստունն Պիլթագորաս ի բաւամբ ասաց, որ մեր հոգին՝ կրօնական և բարեպաշտական զգացմամբ ամենէն աւելի կը լցուի այն վայրկենին, յորում մեք՝ տաճարներու եւ աստուածոց պատկերաց առջեւ մատուցուած պաշտաման կը ներկայանամք:

Թաղէս, որ Յունաստանի եօթն իմաստնոց մին էր, ասաց, «Մարդիկ պորտաւոր են հաւատալ, որ աստուածներն կը տեսնեն ամեն բան. նաքա ամենուրեք են, որպէս զի ամենուրեք պաշտպանեն անմեղութիւնն ու սրբութիւնը, ինչպէս ամենայարդի տաճարներու մէջ»:

Այն առիճան մեծ էր երբեմն տաճարներու յարգանքն, որ ոչ որ չէր համարձակեր այն տեղ ոչ թքանել և ոչ ունէրն սրբել:

Էլէօզիս քաղաքի գիւցական խորհրդոց քրմապետն կ'ասէր խորհրդակիցներուն, «Տեսանելի իրերով իսկ կարելի է նկատել աշխարհի թագաւորն: Նա միակ է, ինքն ինքեանէ, և ամենայն արարած անկէ միայն ծագումն առած են, նա իւր արարածոց մէջ է և ի վեր քան զայնս: Նա կը տեսնէ բոլոր մահկանացուներն և ոչ մի մահկանացու չէ կարող տեսնել զինքն»:

«Աստուած, ասաց Պիլթագորաս, բովանդակապէս տիեզերաց մէջ է, և կը տեսնէ բոլոր ազգերն: Նա ինքն է որ կը կանոնաւորէ դարերն, կը կազմէ

բոլոր մարդկութիւնն հոգեղէն, Նա է պատճառ և առաջնորդ զօրութեան և գործոց մարդկան, ծագումն ամենայնի, ջահ երկնից, հայր, միտք, և հոգի բոլոր արարածոց, և պատճառ բովանդակ աշխարհի:

Վաղ կամ անագան ամբարիշտներն կը գտնեն իրենց պատիժը, և արդէն պատմութիւնը կը հաստատէ զայս բազմութիւն օրինակներով: Հին Գիտնէսիոս՝ Սիկիլիոյ բռնաւորն, անգութիւն հպատակաց դէմ, ամբարիշտ էր նոյնպէս աստուածոց առջեւ, կողոպտելով տաճարներն և թշնամանելով զանոնք ծաղու և կատականօք: Օրմի Արամազդայ տաճարներէն միոյն մէջ մտնելով առաւ այն տեղէն ռսկեղէն վերարկու մի, զոր նուիրած էր նորա արձանին Գելն բռնաւորը, եւ այս գողութեան վերայ կատակաբանութիւն մի ուեղնելով ասաց. «Ռսկեղէն վերարկու մի ամառուան համար խիստ ծանր է եւ ձմեռան համար ալ խիստ ցուրտ», ուստի անոր տեղը աստեղէն մը դնելով արձանի ուսերուն վերայ, ասաց, «Այս՝ ամեն եղանակի սլ յարմար կը դայ»: Մի ուրիշ անգամ ալ նա առնել տուաւ Էսկիւլապիոսի ռսկեղէն մօրուան, որովհետեւ, կ'ասէր նա, չը վայելէր որ մանուկն մօրուս ունենայ, մինչդեռ իւր հայրն Ապողոնը ամեն տաճարներուն մէջ անմօրուս կը ներկայանայ: Ուրիշ անգամ մի եւս երբ տաճար մի կողոպտելով անոր հարուստ աւարներովն դէպ ՚ի Սիկիլիա կը նաւորդէր յաջողակ հողմով. «Տեսէք բարեկամք, ասաց նա, Էնչպէս աստուածներն կը յաջողացնեն տաճարաւապուտներու նաւարկութիւնն»: Արդարեւ նա անմիջապէս լքեց այն վտանգներն, որոց արժանացած էր իւր ամբարշտութեամբը, բայց յետոյ կորսուեցաւ ու

բողոքային մը մէջ, զոր լարած էին իւր հորատակներն : Յաճախ երկնից ցաւ տուան միւս աւուր համար վրէժիլուն գրութեան կը սրտաբաստուէր, և յաջորդ օրը միօրեայ յայտնողուն վառնէր զայ սաստկութեամբ փոխտրինեցաւ :

Պիւռոս, Եպիսկոպոս Կահանայի թաղաւորն, Լոգրի սահմաններն չըջաղայէին զինի Սիկիլիայէն դառնալու ժամանակ, Պրոզերպինի տաճարին գանձն կողոպտեց, և այն արծաթներն իւր նաւերուն մէջ բերել տալով ինքն սկսաւ ցամաքով շարունակել իւր ծանապարհն : Ի՞նչ պատահեցաւ : Հետեւեալ օրն ստափալի մըրիկ մը խորտակեց իւր բոլոր նաւատորմիդ և բոլոր նաւերն, որոց մէջ էին արծաթներն, Լոգրացեոց ծովափունքը ձգուեցան : Այս իշխանն որում սոյն աղէտներն յիշեցուցին թէ կայ Աստուած, հրամայեց որ բոլոր դրամներն ժողովին և դիցուհւոյն տաճարն վերադարձնեն : այսու ամենայնիւ դարձեալ բնաւ յաջողութիւն չունեցաւ : Իստիցէն արարուելով անարդ ձեռքով մի սարաննուեցաւ Արգոսի մէջ, ուր խառնութեամբ մտած էր գիշեր տանն : Երիտասարդ Արգոսոցի մը զայն իկ զակի հարուածով մի փրաւորած էր : Այս երիտասարդը ինք՝ սրտաւի մը զաւակն էր, որ իւր տանեաց զրայէն այլ կամանց հետ կը դիտէր սոյն կախիւքն, և տեսնելով որ Պիւռոս իւր բոլոր օրէն դարձուցած էր դէպ ի իւր հարուածողն, փախցաւ իւր որդւոյն կենաց համար, և փութով աղիւս մի առնելով երկու ձեռք նետեց զայն ուղղակի Պիւռոսի գագաթն : Այս հարուածն զայն վար նետեց ձիւնի վրայէն ուր սարաննուեցաւ նա Զօրիթի մը ձեռք :

Յետ երկար ժամանակաց, Գէնթոս Պեմֆիոս որ հռոմայեցի սրահապան

զօրաց կառավարիչէր Լոգրայի մէջ համարձակեցաւ սուրբ աւարներով լնուլ իւր ընչաքողցութիւնն, ուստի Պիւռոսին պէս ինքն ու Պրոզերպինի գանձը կողոպտեց : Մերակցաւոր երեք գարծաղաներով հանդերձ դատաւոր մը զրկեց, որք իրենց տրուած հրամանին համեմատ մոտաւորապէս աշխատեցան կրօնի վրէժն առնուլ : Եւ վերադարձուցին դիցուհւոյն գանձարանը Պլիմֆիոսի և իւր զօրաց քով գտնուած գրամներն, կրկին գումարով մը, զոր նոքա Հռոմէն բերած էին, և վերջացուցին զայս քաւութեան զոհով մը : Պլիմֆիոս, զոր իւր զօրքերն անխնայ չարչարելով մահուան գուռն մօտեցուցեր էին, քիթն ու ականջները կըտրուելէն յետոյ Հռոմ տարուեցաւ որպէս վե իւր փարուց հաջիւն տայ : Բայց տակուին դատաւորան չունիկալ յայցած մեռաւ բանտի մէջ սոսկալի հիւանդութեամբ մը :

Բաւրքսէս, նաւահան սրտաբաղձ բանալէ յառաջ, յարում ինքն յաղթուեցաւ Թէմիստոկլեսէն, չորս հազար անձինք սրտեց, որպէս զի երթան և Թէգրիսի մէջ Ապոլոնի տաճարն կողոպտեն, որով նա պատերազմ կը բանար ոչ միայն ընդդէմ Յունաց, այլ և ընդդէմ անմահ Աստուծոյ : Բայց խառնակ օդն ու կայծակը բնաջինջ ընելով սոյն զօրախումբը, ուսուցին նմա թէ՛ որչափ տկար է մարդկանց զօրութիւնն Աստուծոյ առջև :

Ընդհակառակն Ագեսիլաս՝ Լաիէգէմոնի թագաւորն մեծ յարգանք կը տար տաճարներու : Գորոնէի պաւերաղմէն զինի, զոր ունէր Աթենացւոյ և Բեռլոտացւոյ դէմ, նա աւելցուց իւր փառքն, զիջուցանելով իւր բարկութիւնն կրօնի առջև : Փախտաւ կանաց բողոքութիւ խումբ մը ապաւ տանած էին տաճարին մէջ : Երբ հար-

ցուցեցաւ Ադեօփոսի թէ ինչ պէտք է ընել նոյն փախստականաց, նա հըրամայեց ներել նոցա ի պատիւ նոյն սրբավայրին: Նա յարգեց ոչ միայն Յունաց տաճարներն, այլ և մի և նոյն մեծարանքն կը տար Բարբարոսաց քով կապ և Աստուածոց մատուռներուն:

Նմանապէս, Մեծն Աղէքսանդր Թէրէի աւարտութեան մէջ չը մոռացաւ երբէք իւր առ Աստուածս ունեցած պարտաւորութիւնն: Նա մեծ զգուշութիւն ունեցաւ պահպանել Աստուածոց տաճարներն և սրբավայրերը ազատ ամեն յարձակմանքէ և վտանգէ: Իւր՝ Ասիոյ մէջ ըրած արշաւանաց ատեն, ձեռնարկեց վրէժ առնուլ ի Պարսից, բայց միշտ անվնաս պահպանեց ինչ որ կրօնի օրինոք նուիրագործեալ էր, մինչդեռ ընդհատական Պարսիկք այս մասին ստակալի ուժիւնք գործեցին Յունաստանի մէջ:

Այնպէս սպրեցէք, ըսաւ Սենեկայ, ամեն մարդոյ հետ, որպէս թէ Աստուած միշտ ակնատես է ձեզ, և այնպէս խօսեցէք Աստուծոյ հետ, որպէս թէ մարդիկ ունկնդիր են Ձեզ:

Հնդկաստանի Պեթալացի ժողովուրդն, յԱստուծոյ միմիայն արդարութիւն կը խնդրէր:

Ապոլոնիոս փիլիսոփան կ'ասէր որ մարդիկ տաճարներու մէջ միայն տա աղօթքը պէտք է ընեն. «Աստուած մեծ, տուր ինձ ինչ որ կը վերաբերի ինձ»:

Սոկրատ, որ գոգցես մարդկային իմաստութեան մահացու Աստուած ծնէր, կը մտածէր որ մարդկանց առ Աստուածս ընելիք միակ աղաչանքն է շնորհել իրենց բարին. վասն զի նոքա գիտեն ինչ որ մեզ համար բարի է. մինչդեռ մենք կը խնդրենք յաճախ այնպիսի բաներ, որոնք աւելի չար են: Որովհետեւ մարդկան թանձր խաւա-

րաւ շրջապատեալ միտքն միշտ յանդուգն իրաց և փափագներու կը հակամարտ: Նա կը յանկույ հարստութեան, որ աշխտալից եղաւ այնքան մահկանացուաց. նա կը յանկույ փառոց, որք այնքան բազմաթիւ անձեր անհետացուցած են իրենց կորստեան անդունդին մէջ. նա զհետ կը պնդէ փառաւոր խնամութեանց, որք թէ երբեմն պարծանք են, բայց երբեմն ալ սովորեցական աւերած եւ անկումն ընտանեաց: Պաղարկիք ուրեմն անմրտութեամբ հետամուտ լինելէ այն պիսի իրաց, որք միշտ ողորմելի հետեւանաց կրնթացակցին. և թողունք որ բարեաց մատակարար Աստուածներն գործեն մեզ համար, փասն զի նոքա գիտեն ինչ որ մեզ պիտայ է:

Այն փիլիսոփայն գործնաւ, կը դռվէր յետագայ աղօթքն, զոր ասած էր նախնի բանաստեղծ մը. «Ո՛վ Աքսումադդ, դա տուր մեզ ինչ որ բարի է, երբ մենք զայն կը խնդրենք, նոյն խոյ և մեր չը խնդրած ժամանակ. և մեր թէ մեր այն խնդիրքներն, որովք մենք կը խնդրենք մեր վնասն»:

Մարդն է Աստուծոյ սիրելի տարած ծնն: Նա միայն է բոլորովին տարբեր, որ մտնակից է բանաւորութեան և խորհրդածութեան, զոր այլ կենդանիք չունին երբէք: Ահա այս դրութեամբ, զոր մենք կընդունինք մեր ճննդեան ատեն և որ յԱստուածուստ ծագումն առած է, միշտ մեր և Աստուածութեան մէջ միութեան և յարաբերութեան կապն անջինջ կը պահպանի: Նոյնպէս բնութիւնը, այսինքն Աստուած, այնպիսի առատութեամբ պարգեւած է մարդոց երջանկութիւնն, որ յայտնապէս կը տեսնուի թէ այս գիպուածոյ արդիւնք չէ, այլ Աստուածային բարութեան պարգեւ: Մանաւանդ մենք այժմ գտած եմք

բազմութիւն արուեստներ, որոց միայն նախատիպն պարզեւած է մեզ բնութիւնը: Հետեւելով բնութեան կազապարին, մարդկային բանականութիւնը հնարած է բազմութիւն ստացուածներ մեր կարօտութեան և հանդիստութեան համար: Դարձեալ բնութիւնն է որ պարզեւած է մեզ, ոչ միայն բանականութիւն, այլ եւ մարմնոյ կազմուածին այնպիսի ձեւը, որ հանգստի և յարմար է մեր հոգւոյ հանգամանաց: Մինչդեռ միւս կենդանեաց գլուխն դէպ ՚ի յերկիր խոնարհած է: Աստուած բարձրացող մարդոյ դէմքն, եւ կամեցաւ որ նա հայի դէպ յերկինս, եւ իւր աչքերն ուղղուած լինին դէպ յաստեգս:

Աստուած՝ Տիեզերաց արարչագործութեան և կարգադրութեան ժամանակ, միշտ իրեն նպատակ ունեցած է մարդն: այս՝ փութով և առանց խորհրդոյ գործուած արարք մը չէ: Այս ճշմարտութիւն մ' է: Աստուած սիրեց զմեզ և կը սիրէ միշտ, Նա դրած է զմեզ տիեզերաց մէջ կարգադրութիւնն պահելու: կարելի չէր որ Նա բարձրացներ զմեզ առաւել քան զայս: Ուրեմն, որպէս զի մարդ զինքն տարբերէ միւս կենդանիներէն, պարտական է ՚ի գործ զնել իւր բոլոր կարողութիւնն այնպիսի կեանք մ' ունենալու, որ յարմար լինի իւր արժանաւորութեան և տարբեր անասնոց կեանքէն, որք ՚ի բնութենէ միմիայն զգացողութիւն ստացած են:

Ինչպէս ձին որոշուած է արշաւանաց համար, եղն երկրագործութեան, շունը որսորդութեան, նոյնպէս մարդըն ստեղծուած է երկու նպատակի համար, այն է խորհելու և բանակարութեան համեմատ ապրելու համար: Ահա այսու կը հաստատուի պատիւն, որ աշխարհի վրայ մարդոյ միակ եւ

ճշմարիտ բարիքն է: Այսովհետեւ մարդոյ երջանկութիւնն կախումն ունի ոչ թէ իւր ստացուածոց շատութենէն կամ բազմութիւն փաղաքշողներ ունենալէ, այլ իւր առաքինութենէն: Արդ՝ մարդը այն ատեն առաքինի կարէ լինիլ, երբ իւր բարոյականութիւնն վարժ և ընտելացած է բնութեան կանոնաց հետեւելու: Ահա՛ այս է, որ կը կոչուի պատիւ, այս է, որ կ'անուանի առաքինութիւն, զոր մոռանալն պատկառանք և ամօթ կը պատժառէ:

Թարգ. Դ. Գաղ.

Գ. Տ. Յ. Իմաստելայի:

Գ Ի Ս Ա Ի Ո Ր

Ամուսնի մէջ երեւցող Գիտաւորը, ինչպէս հոս, անշուշտ և գաւառնէրը ռամկին մեծ երկիրներ կը պատճառէ: Մէք չեմք զարմանար որ տալիս 18 դարեան բրիտանեթութենէ զինի գիտաւորներու երեւումը մեծ սոսկում կը պատճառէ ռամկի հասարակութեան վերայ: Վասն զի գիտեմք, որ հնարմատ նախադաշարում ներն հասարակութեան համար տեսակ մի կրօնք դարձած են, և նորա միտքէն կանխակալ կարծիքները քերելը խիստ դժուարին է: դու որչափ որ կ'ուզես համոզելու աշխատէ՝ թէ այսպիսի երեւոյթներն բնական են, Գիտաւորներն տեսակ մի մոլորակներ են, որք ըստ գիտնոց սպիտակագոյն շոգիէ կազմուած են: որչափ կ'ուզէ լսէ, թէ նոքա կարող չեն ապագայ չարեաց կամ աղէտից նշան լինիլ, նա ևս կ'աշխատի զքեզ համոզել, կ'ըսէ, որ Էֆիէթլէի մէջ գրուած է, որ այս Գիտաւորի երեւնալը պատերազմի նշան է: կամ երբ լուսնոյ խաւարում պատահ

հի, կ'ըսէ, որ սովու նշան է, երբ տրեգական սրածուլթեան:

Ի հարկէ ցաւալի է, որ տակաւին մարդկութեան խիստ մեծագոյն մասը այսպիսի խօլական յիմարութեամբ կը տառապի. ցաւալի է, որ տակաւին բրիտանեական կրօնը չ'է ունեցած սրտերու և մտքերու վերայ այն փրկարար ազդեցութիւնը, որով խալսու կ'անկանին կը փշրին ամեն նախապաշարմանց անհիմն ամբարտակներն:

Այս օրինակ նախապաշարութեան հեթանոսական են, որովհետեւ աստղահմայական խաբեբայ արուեստին արդիւնք են, որ Քրիստոնէութեան շատ դարեր յառաջ Քաղդէացեաց մէջ ծաղկած էր եւ այս ամարտիշտ արուեստին հետեւողք կը յանդգնէին աստղերով հանդերձեալը գուշակել և ապագայ պատահարք ըստ զանազան դրից և երեւութից մօլորակաց: Ս. Գիրքը միշտ կը կշտամբէ այս արուեստին ստութիւնը և խաբէութիւնը: Նոյնպէս պարտաւոր են մեր Եկեղեցական հարք այս հեթանոսական նախապաշարմանց դէմ, որք անարգանք են աստուածային բարութեան և նախախնամութեան և մանաւանդ նուաստացուցիչ բրիտանեական ոգւոյն, զինիչ Ս. Աւետարանի զէնքերով: Պարտաւոր են նոքա փոխանակ անձնասիրութեամբ ժողովուրդը երկպառակելու, նորա բարոյական յառաջադիմութեան նպաստիչ. փոխանակ առաջնորդական անվերջանալի խնդիրներով գաւառները խռովելու, Աւետարանի կենաց խօսքով մոխթարել խեղճ ժողովուրդը, որ շատ տեղ ծաղկացնող սոգիտութեամբ բաղդի եւ ձախատագրի կը հաւատայ. շատ տեղ անմոխթար կը յուսահատի եւ շատ տեղ հմայական պատրանքներով իւր յաջողութիւնը կամ ձախտողութիւնը

կը կշռէ ի նախատինս Քրիստոնէական կրօնի, եւ ունշուշտ այս մասին մեծ պատասխանատուութեան ենթակոյ են Աւետարանի պաշտօնակց:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Ս. մոյս 11 ին քաղաքիս մէջ մեռաւ Տէք անուն Անգղիացի երեւելի ճարտարապետն յետ միամենայ հիւանդութեան: Սոյն անձը Անգղիոյ տէրութեան կողմէն ղրկուած էր այս կողմերը հնութիւններ հետախուզելու: Կ'ըսուի թէ քաղաքիս արեւելեան կողմը գտնուած ժամանակ արեգական տապէն կը վնասուի և այն կը լինի պատճառ իւր մահառիթ հիւանդութեան:

— 13. Օգոստոսիառ Կոյսեր գահակալութեան տարեդարձը շքեղ ճշրագաւառութեամբ կատարուեցաւ: Նոյն օրը քաղաքիս բոլոր Հիւպատոսք ինչպէս մեր և Յունաց Ս. Պատրիարքունք Կաթալարութեան պալատը շնորհաւորութեան գնացին:

— 14. Յուլիէի մէջ հետեւեալ եղեռնագործութիւնը տեղի ունեցած է: Քաղաքին արեւելեան դրան առջեւ եղած գինեվաճառի խանութներուն մէկ խանութարանը չորս տեղէ վիրաւորեալ գտնուեցաւ. վերքերը գէշ են և ազատութեան յոյս չը կայ: Առաւօտուն վիրաւորեալը դադաղի մէջ դնելով Յունաց վանք տարած են, որովհետեւ յունագաւան և Յունաստանցի եղած է զարնուածը: Ոճրագործը տակաւին չէ գտնուած:

— 21. Տեղս հասաւ Ռուսաց նախկին Հիւպատոս Պ. Բաժէմիլքոֆ, որ ամսէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուէր:

կըտուի թէ մօտերո իւր ընտանեօր
բոլորովին պիտի մեկնի քաղաքէս, ու
բա՛նէեան արգէն իւր յաջորդը եկած է:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՌՕՏ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԿԱՆ, ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

Ի

Գ. Ս. ԻԱՂԱՅԵԱՆԷ:

ՅԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՈՒԹՏԷ Ս. ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՅ

Կը վաճառուի յերուսաղէմ՝ և ՚ի
Պօլիս ՚ի Փսիսանորդարան:

Գին 7 Դահեկան:

Այն հրատարակութեան վերայ փոք-
րիկ ծանօթութի մի տարու համար ար-
ժան կը համարիմք դասագրքին հետե-
ւեալ ԱԶԳԸ հրատարակել:

“Ներքոյ Համառօտ Աշխարհագր-
ութիւնը պատրաստեցինք նորավար-
ժից համար ուղեցոյց ունենալով մեզ
լատ քաղաքական նոր փոփոխմանց և
աշխարհագրական նորագոյն գիտելեաց
՚ի վերջին ժամանակս հրատարակուած
Գաղղեարէն ընտիր դատագրքերն:

Դասաւորութեան մասին պատշաճ
գատեցինք ընդհանրապէս նոր ընդու-
նուած եղանակին հետեւիլ, նախ Բը-
նական մասն գնելով, ապա Քաղաքա-
կանն և ՚ի վերջոյ Ուսումնականն:

Այն դասաւորութեան գլխաւոր
օգուտն այն է, որ երկրագնախ բնա-
կան նկարագիրը աշխարհագրական
ուսման սէր և հետաքրքրութիւն կը
զարթուցանէ նորավարժից մէջ. զխա-
ւոր լերանց շղթայից ու զղութիւնը ա-

ւելի զուարճութիւն կը տայ, քան Քա-
ղաքական մասն ուղեւթեանց և քա-
ղաքաց ցամաք անուններն. մարդկային
ցեղի ոյլ և ոյլ բաժանմանց, նոցա
քաղաքակրթութեան աստիճանին եւ
աշխատութեանց ուսումն աւելի զը-
ւարձելի է. վերջապէս երկրագնախ
այլ և ոյլ մասանց սրտաբերութեան
եւ զանազան կենդանեաց համառօտ
նկարագիրն աւելի մանկական հասա-
կին յարմար է: Բայց յատախ, նկատե-
լով որ շատ անգամ ցամաք անուա-
նացուցութիւնը տաղալիութիւն կը
պատճառէ ուսանողներուն և եռանդը
կը մարէ, շատ համառօտ անցանք Քա-
ղաքական մասն ժիպն գլխաւոր քա-
ղաքներն գնելով, աշխարհներն կամ
տէրութիւններն եւս բնական բաժան-
մանց, կամ տաղանայ համեմատ դա-
սաւորեցինք գիրքսրմունքի առնելու
համար: Ուսումնական մասին մէջ ևս
նախընթաց երկու մասանց համառօ-
տութիւնը պահպանեցինք: Իսկ ամե-
նէն վերջը աւելցուցինք Հայաստանի
աշխարհագրութիւնը, զոր մեր մա-
նուկներն աւելի ընդարձակօրէն ուսա-
նիլ պարտաւոր են ՚ի կանուխ ժամա-
նակաց և կատարելապէս տեղեկանալ
իրենց հայրենեաց:

Բաւ համարելով սոյն փոքրիկ ծա-
նօթութիւնը դասագրքին վերայ, կը
յուշեցուց, որ Ս. Աթուոյս Տ. Ժո-
ղովց կողմէն Ուսումնական Խորհրդոյ
քննութեան յանձնուելով հաւանու-
թիւն գտած է սպագրութեան, ո-
րով կը յուսամք թէ՛ նոյն հաւանու-
թիւնն պիտի գտնէ աղգային վարժա-
րանաց մէջ իւր կիրառութեամբն, որ
մեր աշխատանոց միակ և ամենէն մեծ
վարձն կը համարիմք:

Տես երես 136 Դրէն կարգադրու է գրիկն. Ժո-
ճան. կարգադրու է ժամանակի: